

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๘ ตอนที่ ๑๗๑ – ๑๘๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๗๑

๑๗๑

ในครั้งนั้น ผู้คนที่ได้ฟังพวกเดียรถียักล่าวอย่างนั้น ก็เที่ยวถามกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนั้นหรือ ข้อความนั้นจริงแหละหรือ พระสมณโคดมทำสิ่งที่ไม่สมควรเป็นอันตรายแก่ปัจจัยของผู้คนที่อาศัยภิกขาจารเป็นอยู่

ข้อความนี้ได้แพร่กระจายไปถึงราชสกุล พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสดับแล้ว ทรงดำริว่า การที่พระตถาคตจะพึงทำอันตรายลามกของผู้อื่น เป็นอฐานะ เเดียรถียเหล่านั้นกระเลื่อกระสน เพื่อเลื่อมลามก เลื่อมยศ แห่งพระตถาคต

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงดำริว่า เมื่อพระองค์ยังอยู่ในที่นี้ พวกเดียรถียทั้งหลายอย่าได้กล่าวเช่นนั้นเลย พระศาสดาย่อมไม่ตรัสเช่นนั้น ถ้อยคำนั้นไม่พึงเป็นไปโดยกำหนดเอาเอง พระองค์จักให้ข้อความนั้นระงับลงในเวลาประชุมชน แล้วพระองค์ก็ประกาศให้ประชาชนไปยังพระวิหารในวันที่พระองค์เสด็จไปเพื่อถามปัญหา

ซึ่งเมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามปัญหา ข้อความในพระไตรปิฎกมีว่า

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทานบุคคลพึงให้ในที่ไหนหนอแล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อุกรมหาบพิตร จิตย่อมเลื่อมใสในที่ใด พึงให้ในที่นั้นแล

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้ทอดพระเนตรดูมนุษย์ทั้งหลายที่นำวาทะของเดียรถียมากล่าว เพียงพระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรดูเท่านั้น มนุษย์เหล่านั้นก็เกือเขิน ก้มหน้าเอาปลายนิ้วเท้าขุดดิน

เป็นอันว่าพวกเดียรถียทั้งหลายถูกกำจัดเสียแล้วด้วยบทเพียงบทเดียว คือด้วยพระดำรัสที่ว่า จิตย่อมเลื่อมใสในที่ใด พึงให้ในที่นั้นแล

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้กราบทูลถามต่อไปว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แล้วทานที่ให้แล้วในที่ไหน จึงมีผลมาก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร มหาบพิตร ทานพึงให้ในที่ไหน นั่นเป็นข้อหนึ่ง และทานที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก นั่นเป็นอีกข้อหนึ่ง

ดูกร มหาบพิตร ทานที่ให้แล้วแก่ผู้มีศีลแล มีผลมาก ทานที่ให้แล้วในผู้ทุศีลหาจะมีผลมากไม่

ไม่ได้ทรงห้ามการให้ทานแก่บุคคลอื่นเลย แต่เหตุอย่างใดจะให้ผลอย่างไร ก็ทรงแสดงตามความเป็นจริงว่า ถ้าเหตุอย่างนั้นจริง ผลก็มากอย่างนั้นจริง เหตุคือจิตใจของท่านในขณะนั้นบริสุทธิ์มากน้อยเท่าไร ก็นำมาซึ่งผลมากน้อยเท่านั้น ถ้าจิตท่านบริสุทธิ์มาก มีความเข้าใจถูกต้องว่า สิ่งใดเป็นธรรม เป็นวินัย ทะนุบำรุงผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ จึงจะมีผลมาก

เพื่อให้ข้อความนี้ชัดเจนขึ้นอีก ขอกล่าวถึงสูตรที่ยาวสูตรหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ท่านผู้ฟังเข้าใจข้อนี้ชัดขึ้น

อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ชัปปสูตร มีข้อความว่า

ปริพาชกผู้วัจจโคตรได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลถามว่า

ได้สดับมาว่า พระสมณโคดมตรัสว่า พึงให้ทานแก่เราคนเดียว ไม่ควรให้แก่คนอื่น ๆ พึงให้ทานแต่สาวกของเราแน่และ ไม่ควรให้ทานแก่สาวกของคนอื่น ๆ ทานที่ให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ที่ให้แก่คนอื่น ๆ หาจะมีผลมากไม่ ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นมีผลมาก ที่ให้แก่สาวกของคนอื่น ๆ หาจะมีผลมากไม่

ปริพาชกผู้วัจจโคตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ชนเหล่าใดได้กล่าวไว้เช่นนี้ ชนเหล่านั้นชื่อว่า พุดตามที่พระโคตมตรัส ไม่พุดต่อท่านพระโคตมด้วยคำไม่เป็นจริง และชื่อว่าพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม อนึ่ง การคล้อยตามคำพุดที่ชอบธรรมไร ๆ ย่อมไม่มาถึงฐานะที่น่าติเตียนแหละหรือ เพราะข้าพระองค์ไม่ประสงค์ที่จะพุดต่อท่านพระโคตม

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร วัจฉะ ผู้ใดพูดว่า พระสมณโคตมตรัสว่า พึงให้ทานแก่เราคนเดียว... ฯลฯ ...ทานที่ให้แก่สาวกของคนอื่น ๆ หามีผลมากไม่ ดังนี้ ผู้นั้นชื่อว่าไม่พูดตามที่เรารู้ พูด ทั้งกล่าวตู่เราด้วยคำอันไม่ดี ไม่เป็นจริง

ดูกร วัจฉะ ผู้ใดแล ห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทานอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมกระทำอันตรายแก่ วัตถุ ๓ อย่าง เป็นโจรลักปล้นวัตถุ ๓ อย่าง วัตถุ ๓ อย่างเป็นइन คือ ย่อมทำอันตรายแก่บุญของทายก ๑ ย่อมทำอันตรายแก่ลาภของปฏิคาหก คือ ผู้รับ ๑ ตนของบุคคลนั้นย่อมเป็นอันถูกกำจัดและถูกทำลายก่อนที่จะได้แล

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร วัจฉะ ก็เราพูดเช่นนั้นว่า ผู้ใดสาดน้ำล้างภาชนะหรือน้ำล้างขันไป แม้ที่ สัตว์ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ่อน้ำคร่ำ หรือที่บ่อโสโครกข้างประตูบ้าน ด้วยตั้งใจว่า สัตว์ที่ อาศัยอยู่ในที่นั้นจะยังอึดภาพให้เป็นไปด้วยสิ่งนั้นเกิด ดังนี้

ดูกร วัจฉะ เรากล่าวกรรมซึ่งมีการสาดน้ำล้างภาชนะนั้นเป็นเหตุว่า เป็นที่มา แห่งบุญ จะป่วยกล่าวไปใยถึงสัตว์มนุษย์เล่า

ดูกร วัจฉะ อีกประการหนึ่ง เราย่อมกล่าวว่า ทานที่ให้แก่ท่านผู้มีศีล มีผล มาก ที่ให้ในคนทุศีล หาเหมือนเช่นนั้นไม่ ทั้งท่านผู้มีศีลนั้นเป็นผู้ละองค์ ๕ ได้แล้ว ประกอบด้วยองค์ ๕

ละองค์ ๕ เหล่าไหนได้ คือ ละกามฉันทะ ๑ ละพยาบาท ๑ ละถีนะมิตถะ ๑ ละอุทธัจจกุกกุกจะ ๑ ละวิจิกิจจา ๑ ท่านผู้มีศีลละองค์ ๕ นี้ได้แล้ว

ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นइन คือ ประกอบด้วยศีลขันธ์ที่เป็นของพระอเสกขะ (พระอรหันต์) ๑ ประกอบด้วยสมาธิขันธ์ที่เป็นของพระอเสกขะ ๑ ประกอบด้วย ปัญญาขันธ์ที่เป็นของพระอเสกขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุตติขันธ์ที่เป็นของพระอเสกขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัสสนะขันธ์ที่เป็นของพระอเสกขะ ๑ ท่านผู้มีศีล ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้ เรากล่าวว่า ทานที่ให้ในท่านที่ละองค์ ๕ ได้ ประกอบด้วย องค์ ๕ ดังกล่าวมา มีผลมาก

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

โคอุสุภะที่เขาฝึกแล้ว นำธูระไป สมบูรณ์ด้วยกำลัง ประกอบด้วยเขาวัวอันดี จะเกิดในสี่สรรพชนใด ๆ คือ สีดำ สีขาว สีแดง สีเขียว สีด่าง สีตามธรรมชาติของตน สีเหมือนโคธรรมดา หรือสีเหมือนนกพิราบก็ดี ชนทั้งหลายย่อมเทียมน้ำเข้าใน แอกล่ ไม่ต้องไฝ่คำนึงถึงสีส่นของมัน ฉนั้นใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้นเหมือนกัน ผู้ที่ฝึกตน ดีแล้ว มีวัตรเรียบร้อย ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล พุดแต่คำสัตย์ มีใจ ประกอบด้วยหิริ ละชาติ และมรณะได้ มีพรหมจรรย์บริบูรณ์ ปลงภาระลงแล้ว พ้น กิเลส ทำกิจเสร็จแล้ว หมดอาสวะ รู้จบธรรมทุกอย่าง ดับสนิทแล้ว เพราะไม่ถือมั่น ย่อมจะเกิดได้ในสัญญาชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาสัญญาชาติเหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจันทาล และคนเทษยะมูลฝอย ในเขตที่ปราศจากภูษินั้น แล ทักษิณาย่อมมีผลมาก

ส่วนคนพาลไม่รู้แจ้ง ทราวมปัญญา มิได้สดับตรับฟัง ย่อมพากันให้ทานใน ภายนอก ไม่เข้าไปหาสัตบุรุษ ก็ศรัทธาของผู้ที่เข้าไปหาสัตบุรุษ ผู้มีปัญญายกย่อง กันว่าเป็นปราชญ์ หยั่งรากลงตั้งมั่นในพระสุคตแล้ว เขาเหล่านั้นย่อมพากันไปเทวโลก หรือมิฉะนั้นก็เกิดในสกุลในโลกนี้ บัณฑิตย่อมบรรลุนิพพานได้โดยลำดับ

ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า ผู้ที่มีศรัทธาในพระศาสนา บำเพ็ญบารมีสะสมบุญกุศล มาแล้วจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเมื่อไร แต่ถ้าเจริญสติปัฏฐานจะรู้ได้ด้วยตนเอง เพราะคน อื่นไม่สามารถรู้ว่าวันหนึ่งสติเกิดมากหรือน้อย ปัญญาชัดในสภาพของนามและรูปที่ สติระลึกรู้ แต่การเจริญกุศลช่วยขัดเกลาอกุศลให้ไปสู่การดับสนิทซึ่งอกุศลทั้งปวงได้ จึงควรเจริญกุศลทุกชั้น

ถ. การเจริญสติในขณะที่ให้ทาน เราจะเจริญได้มากน้อยเพียงใด

สุ. แล้วแต่สติจะเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย แต่ผู้ที่ได้ฟังธรรมเข้าใจแล้วจึงไม่ ประมาท เพราะฉนั้น ไม่ว่ากำลังให้ทาน หรือไม่ใช้ให้ทาน กำลังจะเปิดพัตถม เจริญสติปัฏฐานได้ไหม บางท่านถามอย่างนี้

ความจริงคำว่า “เจริญสติ” หมายความว่า อบรมสติให้มีมากขึ้น เพิ่มขึ้นบ่อย ๆ เนื่อง ๆ ไม่ใช่บังคับว่า ตอนนี้จะเจริญสติ ตอนนั้นจะไม่เจริญสติ บางท่านก็ถามว่า

แล้วจะเห็นทุกข์หรือ ขณะที่เดินไปเปิดพัดลม ซึ่งน่าจะทำไปด้วยโลภะด้วยความต้องการ แล้วจะเห็นทุกข์ได้อย่างไร

เวลานี้ถ้ามีสติระลึกถึงลักษณะของรูปหนึ่งรูปใดทางหนึ่งทางใด ระลึกถึงลักษณะของนามหนึ่งนามใดทางหนึ่งทางใด ถึงแม้ว่าจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมรูปธรรม แต่เพราะยังไม่ทั่ว ยังไม่ประจักษ์ชัดในสภาพที่เป็นนาม ในสภาพที่เป็นรูป ความเป็นตัวตนก็ยังมี เพราะฉะนั้น จึงต้องเจริญสติบ่อย ๆ เนือง ๆ โดยไม่เลือกด้วย เพราะเหตุว่าความสมบูรณ์ของปัญญานั้นเป็นอนัตตา จะเลือกให้เกิดนามรูปปริจเฉทญาณ ฐานามนี้ ฐานูปนั้นไม่ได้เลย แล้วแต่ว่าความสมบูรณ์จะเกิดในขณะใด มีนามใดกำลังปรากฏ มีรูปใดกำลังปรากฏ ไม่ใช่เป็นการบังคับ

เคยชอบอะไร เคยทำอะไร เคยฟังเพลง เคยดูหนัง เคยแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ เพราะมีปัจจัยสะสมมาสำหรับบุคคลนั้นที่จะทำอย่างนั้น แต่สติระลึกถึงสภาพที่เป็นนามธรรม ระลึกถึงลักษณะที่เป็นรูปธรรม ชั้นแรกยังไม่ได้ละโลภะ แต่ระลึกได้ว่า โลภะเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เกิดแล้วก็หมดไป ปัญญาจะต้องรู้ตามความเป็นจริงด้วย

ถ. ผมได้ไปฟังคำบรรยายที่สำนักหนึ่ง ผมก็ยกความเห็นของอาจารย์สุจินต์ไปกล่าว คือคำว่า ทิฏฐิ สุตฺ มุตฺ ติฏฐิก็ว่าเป็นสี่ หรือเป็นรูป สุตฺเป็นเสียง หรือสัททะ เขาก็บอกว่า ไม่ใช่ ผิด แล้วก็ยกตัวอย่างในพระสูตรว่า เอวมเม สุตฺ ก็บังคับอยู่แล้วว่า คำว่า สุตฺ หมายความว่าได้ยิน ได้ยินมา เอวมเม สุตฺ ไม่ใช่เสียง ไม่ใช่ว่า เอวมเม สุตฺ เอกํ สมยํ ภควา ไม่ใช่ว่า สมัยหนึ่ง เสียง ๆ

ผมได้ยินเช่นนั้นเข้าผมก็ชักเขว ไปถามอาจารย์ที่เป็น ๙ ประโยค เขาอธิบายให้ฟังว่า ศัพท์นี้เป็นภาษาบาลี มีไวยากรณ์พิเศษ ภาษาบาลีไม่เหมือนภาษาไทย ติฏฐิ เต็มรูปแบบคือ ติฏฐิ รูป แล้วตัวเห็นแท้ ๆ คือ คจฺจติ ติฏฐิ ท่านรู้ภาษาอังกฤษ ท่านบอกว่าเป็น Participle ของ คจฺจติ เหมือน Seen เป็น Participle ของ See อะไรอย่างนี้ ผมก็รู้ภาษาอังกฤษอยู่เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็พอจะเข้าใจในไวยากรณ์ที่ท่านอธิบาย

ท่านบอกว่า ติฏฐิ สิ่งที่เห็นมาแล้ว คือ รูป เป็นคุณศัพท์ ประกอบกับ รูป คือ รูปหรือสีที่ได้เห็นมาแล้ว ประกอบมาแล้ว ไม่ใช่ว่า คจฺจติ เป็นเห็น

ไปหาอาจารย์อีกท่านหนึ่ง ผู้นี้เชี่ยวชาญในภาษามาก ภาษาอังกฤษเก่งมาก เป็นเปรียญ ๙ ประโยค อธิบายแจ่มแจ้ง ท่านบอกว่า เอวมฺเม สุตฺ ไม่ใช้คำว่าฟัง หรือ แปลอย่างที่ท่านอาจารย์ฝ่ายโน้นเขาแปล ตัวเต็มต้องมี อิหฺเม และมี สุตฺ อยู่ด้วย เกิดจากการทำสังคายนา เมื่อพูดกันไปพูดกันมาถามว่า พระสูตรที่พระผู้มีพระภาคตรัสนั้นอยู่ที่ไหน จึงมีคำว่า เอวมฺเม สุตฺ ขึ้น คือ หมายถึงพระสูตร

มาอธิบายง่าย ๆ ถึงศัพท์ภาษาอังกฤษ เช่น ประโยคภาษาอังกฤษใช้คำว่า Stolen fruit หมายความว่า ผลมะม่วงที่ไปลักเขามา Stolen นี่เหมือนกับ ทิฏฐิ คือ คุณศัพท์ของมะม่วง คือ มะม่วงที่ลักเขามา เมื่ออธิบายให้ผมเข้าใจอย่างนี้ ผมก็นึกถึงความละเอียดของอาจารย์สุจินต์ที่ไปหาศัพท์ต่าง ๆ มีความสงสัยประการใดก็ไปถามคนโน้นคนนี้ คือ ไม่ใช่จะเชื่อภูมิตนเองว่า ฉันเข้าใจอย่างนี้แล้วก็เอามาอธิบาย

เพราะฉะนั้น อาจารย์สุจินต์บอกว่า ดิฉันได้ไปหาเปรียญหลายท่าน ผู้รู้ในทางนี้บอกว่า ทิฏฐิ เป็นรูป เป็นสี ไม่ใช่เห็น เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ผมว่า ปัญหาทิฏฐิ สุตฺ น่าจะยุติ

คำว่า สุตฺ ไม่ใช่เล่น ๆ ในเรื่องวิปัสสนา อาจจะทำให้ผิดกันไป ทำให้ไขว้เขวในเรื่องวิปัสสนามาก ผมขอเสนอคำที่ผมไปค้นคว้ามาเพียงเท่านี้

สุ. ขอบคุณท่านผู้ฟังที่ต้องการความแจ่มแจ้งของธรรม และได้สอบถามพยัญชนะหลายแห่งหลายที่ ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังมีความสนใจในพยัญชนะอื่นที่ได้บรรยายไปแล้วว่า จะคลาดเคลื่อนหรือถูกต้องประการใด ท่านก็ตรวจสอบได้ตลอดเวลา เพราะว่าสภาพธรรมนั้น นอกจากจะคงทนต่อการพิสูจน์แล้ว พยัญชนะที่ทรงใช้สำหรับพระธรรมวินัยนั้นก็เป็พยัญชนะที่กระชับความหมายแน่นอนถูกต้อง ที่ทุกท่านซึ่งเป็นผู้รู้ก็ตรวจสอบได้

๑๗๒

๒๒๒

ถ. ผมได้เคยเรียนถามอาจารย์ว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐานที่ท่านแยกออกเป็นบรรพต่าง ๆ มีถึง ๑๔ บรรพนั้นเพื่อประโยชน์อะไร อาจารย์ก็ได้ชี้แจงว่า เพื่อประโยชน์มิให้หลงลืมสติ แต่ก็ยังมีข้อสงสัยอยู่อีกประการหนึ่ง คือ ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานทั้งหมดนั้นก็รู้เพียงสภาพธรรมที่เย็น ที่ร้อน ที่อ่อน ที่แข็ง ที่ตั้ง ที่ไหว เท่านั้นเอง ซึ่งในธาตุมนสิการที่เป็นบรรพหนึ่งของกายานุปัสสนาสติปัฏฐานก็มีสภาพธรรมอย่างนี้ปรากฏ ทำไมจะต้องไปรู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เค็ง ตั้ง ไหว ที่ปรากฏอยู่ในบรรพอื่น ๆ อีก

สุ. ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานนั้นมี ๑๔ บรรพ บรรพแรก คือ อานาปาน-บรรพ บรรพที่ ๒ คือ อิริยาบถบรรพ บรรพที่ ๓ คือ สัมปชัญญะบรรพ บรรพที่ ๔ คือ ปฏิภูมมนสิการบรรพ บรรพที่ ๕ คือ ธาตุมนสิการบรรพ บรรพที่เหลือนั้น คือนวสีวิทิกาบรรพ

ซึ่งในการที่ปัญญาจะรู้สภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้นก็จะต้องรู้ปรมัตถธรรม

คำว่า "ปรมัตถธรรม" หมายความว่าถึงธรรมที่มีจริง ลักษณะสภาพของธรรมที่เป็นปรมัตถ์นั้นไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน แต่มีสภาพ มีสภาวะลักษณะเฉพาะของตนๆ

ปรมัตถธรรม มี ๔ คือ จิตปรมัตถ์ ๑ เจตสิกปรมัตถ์ ๑ รูปปรมัตถ์ ๑ นิพพานปรมัตถ์ ๑ ที่เรากล่าวกันว่า จิต เจตสิก รูป นิพพาน

จิต ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เจตสิก ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

รูป ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

นิพพาน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น เวลาที่ไม่ได้รู้สภาวะลักษณะของธรรมที่เป็นปรมัตถธรรม ก็มีความเข้าใจผิด ยึดถือสภาพธรรม คือ จิต เจตสิก รูป ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็น

ตัวตน ด้วยเหตุนี้ใน **มหาสติปัฏฐาน** ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน จึงมีบรรพเพื่อให้พิจารณาสิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตนแต่ละบรรพไป อย่างเช่น ถ้าไม่เจริญสติ ลมหายใจที่ปรากฏกระทบเป็นส่วนของกายก็เป็นเรา มีเรา มีตัวตน และลมหายใจนั้นก็เป็นส่วนของเราด้วย ฉะนั้น เพื่อที่จะละคลายการยึดถือลมหายใจที่ปรากฏ จึงให้พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นลมหายใจของเรา สภาพะลักษณะของลมหายใจนั้น ร้อน หรือเย็น เบา หรือไหว หรือตึง ปรากฏแล้วก็หมดไป

ท่านผู้ฟังเคยได้ยินคำว่า โยนิโสมนสิการ บางท่านสงสัยว่า ในการเจริญสติปัฏฐานนั้น โยนิโสมนสิการ หมายความว่าอย่างไร

สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาทีฆนิกาย มหาวรรค มีข้อความเรื่อง โยนิโสมนสิการ ว่า

ชื่อว่า ทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย คือ มนสิการด้วยสามารถว่า เป็นอนิจจัง เป็นต้น โดยอุบาย ปถ โดยคลอง การณโต โดยการณ

เพราะฉะนั้น โยนิโสมนสิการนี้ จะเรียกว่า อุบายมนสิการ ปถมนสิการ ก็ได้ คือ ได้แก่การรำพึงทางจิต หรือได้แก่ สมันนาหาร ซึ่งแปลว่า นำมาพร้อม นำมาทั้งหมด มาพิจารณาตามสัจจานุโลมว่า อนิจฺเจ อนิจฺจํ อสุภะ อสุภํ ทุกฺขะ ทุกฺขํ อนตฺตนิ อนตฺตา

อนิจฺเจ อนิจฺจํ ก็เห็นสภาพธรรมที่เป็นอนิจจังไม่เที่ยงทั้งหลาย ว่าสภาพธรรมนั้นไม่เที่ยง

อสุภะ อสุภํ พิจารณาเห็นสภาพธรรมทั้งหลายที่ไม่งาม ว่าไม่งาม

ทุกฺขะ ทุกฺขํ พิจารณาเห็นสภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นทุกข์ ว่า เป็นทุกข์

อนตฺตนิ อนตฺตา พิจารณาเห็นสภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอนัตตา ว่า เป็นอนัตตา

นี่เป็นโยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาโดยคลองธรรมนั้น ๆ คือ พิจารณาสภาพธรรมทั้งหลายที่ไม่เที่ยง รู้ว่าไม่เที่ยง สภาพธรรมที่ไม่เที่ยงนั้นไม่งาม สภาพธรรมที่ไม่เที่ยงนั้นเป็นทุกข์ สภาพธรรมที่ไม่เที่ยงนั้นไม่ใช่ตัวตน ถ้าลมหายใจกระทบ

ปรากฏ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ที่จะรู้ว่าสภาพธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง ต้องพร้อมสติที่ระลึกรู้ลักษณะที่ปรากฏ แล้วแต่ว่าสภาวะลักษณะของลมหายใจที่ปรากฏในขณะนั้นจะเป็นลักษณะเย็น หรือร้อน หรือเบา หรือตึง หรือไหว

ถ้าไม่มีสภาวะลักษณะ ก็ไม่สามารถที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมทั้งหลาย เพราะเคยยึดถือลมหายใจว่า เป็นลมหายใจของเรา ด้วยเหตุนี้เมื่อลมหายใจมีลักษณะที่ปรากฏให้รู้ได้ สติก็ควรระลึกไว้ เพื่อละความไม่รู้ ละการที่เคยยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ

นี่เป็นบรรพแรกในกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน

บรรพต่อไป คือ อริยาบถบรรพ

รู้ใหม่ว่าที่นั่นนั่น ใครนั่น ก็เรานั้น

ขณะที่กำลังนั่งและจะรู้ว่าไม่ใช่เรา ต้องมีสภาวะลักษณะที่ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวตนของเราปรากฏให้รู้ได้ ลักษณะนั้นเกิดปรากฏแล้วหมดไป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ต้องมีปรมัตถธรรม มีสภาวะลักษณะที่สติกำลังระลึกรู้ และก็รู้ในลักษณะที่ปรากฏแล้วไม่เที่ยง

นี่เป็นเหตุที่มีอริยาบถบรรพในกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน สิ่งใดก็ตามที่เคยหลงผิด เข้าใจผิด ยึดถือว่าเป็นเรา เป็นของเรา เป็นตัวตนของเราแล้ว สติจะต้องระลึกไว้ในสภาวะลักษณะสภาพปรมัตถธรรมนั้น ๆ เพื่อจะได้เห็นตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่ตัวตน

อีกประการหนึ่ง ถ้าไม่มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จะมีนั่ง มีนอน มียืน มีเดินได้ไหม ก็ไม่ได้ แต่เพราะมีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นปรมัตถธรรม เป็นรูป เป็นสภาพที่มีจริง เมื่อมาประชุมรวมกันก็ทรงอยู่ ตั้งอยู่ในอริยาบถหนึ่งอริยาบถใด ซึ่งถือว่าเป็นเราที่นั่น เป็นเราที่นอน เป็นเราที่ยืน เป็นเราที่เดิน จึงต้องมีสติระลึกปรมัตถธรรมซึ่งมีสภาวะลักษณะที่ปรากฏให้รู้ชัดว่า ลักษณะสภาพธรรมนั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งตรงกับอานาปานบรรพ และบรรพอื่น ๆ ด้วยว่า เพราะเคยยึดถือ สติจึงจะต้องระลึกถึงสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

บรรพต่อไป สัมปชัญญบรรพ

มีนั่ง มีนอน มียืน มีเดิน แต่ไม่ใช่อิริยาบถนาน เป็นอิริยาบถชั่วครั้งชั่วคราว เดินไปหน่อยหนึ่ง นั่งนิดหนึ่ง ยืนหน่อยหนึ่ง นอนหน่อยหนึ่ง ซึ่งควรเป็นผู้ที่มีสติระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริง

ในสัมปชัญญบรรพ ไม่ใช่อิริยาบถนาน จึงมีทั้งคู้ มีทั้งเหยียด มีทั้งเหลียว มีทั้งพูด มีทั้งนิ่ง หมายความว่า ตลอดเวลาที่มีสภาพธรรมเกิดปรากฏตามความเป็นจริง ไม่ควรหลงลืมสติ เพราะถ้าหลงลืมสติจะยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนของเราต่อไปอีก

ด้วยเหตุนี้จึงมีสัมปชัญญบรรพในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพื่อให้สติระลึกรู้ปรমัตถธรรมที่มีสภาวะลักษณะที่ปรากฏที่กาย ถ้าระลึกที่กายก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน กำลังเหลียว กำลังแล กำลังคู้ กำลังเหยียด กำลังพูด ถ้าไม่มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เหลียวได้ไหม คู้เข้าได้ไหม เหยียดออกได้ไหม พูดได้ไหม ไม่ได้ เพราะฉะนั้น การที่สติระลึกรู้ที่กาย แต่ไม่มีลักษณะของธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมปรากฏให้รู้ได้นั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ไม่ใช่ความรู้ชัด เพราะเหตุว่าไม่ได้มีลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏให้ปัญญาได้รู้ชัดจริง ๆ ว่า สภาพธรรมนั้นมีลักษณะอย่างไร แต่เพราะสภาพธรรมนั้นเป็นของจริง จิตไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เจตสิกไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน รูปทั้งหมดไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เมื่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มี สติระลึกรู้สภาพปรมัตถธรรมที่มีลักษณะปรากฏ ถ้าระลึกที่กายก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

สำหรับบรรพต่อไป ปฏิกุลมณสิการบรรพ

คือ การที่สติระลึกรู้เป็นไปในส่วนต่าง ๆ ของกาย เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ถ้าสติระลึกรู้ที่ผม ที่ขน ที่เล็บ ที่ฟัน ที่หนัง ปัญญารู้ชัด ก็จะต้องรู้สภาวะลักษณะที่เคยยึดถือว่าเป็นผม เป็นขน เป็นเล็บ เป็นฟัน เป็นหนัง เพราะก่อนที่จะประจักษ์ในปรมัตถธรรม ในสภาวะลักษณะ มีความเห็นว่าส่วนนั้นเป็นผม เป็นขน

เป็นเลิ็บ เป็นพัน เป็นหนัง แต่เวลาที่สติระลึกแล้วรู้ในสภาพปรมาัตถธรรม ก็จะต้องรู้ในธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ เมื่อเคยยึดถือส่วนต่าง ๆ ของกาย คือ เคยยึดถือผม ขน เลิ็บ พันหนัง เป็นต้น ว่าเป็นเรา ว่าเป็นของเรา เมื่อเคยเข้าใจผิดอย่างนั้น ในขณะที่สติระลึกลักษณะของส่วนที่เคยยึดถือ นั้น ปัญญา ก็พิจารณา รู้ชัดในสภาวะลักษณะของสิ่งนั้น จึงจะประจักษ์ว่าไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ทุกบรรพของกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน ไม่ว่าจะระลึกที่ส่วนใด ปัญญา ก็จะต้องรู้สภาวะลักษณะของปรมาัตถธรรมนั่นเอง

ปัญหาที่ว่า **ธาตุมนสิการบรรพ** ซึ่งเป็นบรรพหนึ่งในการเจริญกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็ระลึกธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ที่กาย ทำไมจึงไม่มีธาตุมนสิการบรรพเพียงบรรพเดียว ทำไมจึงต้องมีอานาปานบรรพ มีอิริยาบถบรรพ มีสัมปชัญญะบรรพ มีปฏิกลมนสิการบรรพด้วย

เพราะเหตุว่า ขณะนี้มีท่านผู้ใดบ้างที่ไม่รู้ลักษณะที่เย็น ไม่รู้ลักษณะที่ร้อน ไม่รู้ลักษณะที่อ่อน ที่แข็ง ที่ตึง ที่ไหว ก็ไม่มี แต่แม้กระนั้นก็ยังคงเป็นตัวท่านอยู่นั่นเอง ถ้าสติไม่ระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ จนกระทั่งชิน รู้ชัดในความเกิดขึ้น ในความดับไปของสภาพธรรมซึ่งอ่อน ซึ่งแข็ง ซึ่งเย็น ซึ่งร้อน ซึ่งตึง ซึ่งไหว นั่นเอง

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะของธาตุที่ทุกท่านระลึกได้ แต่ทั้ง ๆ ที่รู้ เพราะเคยยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนมานาน จึงต้องพิจารณาเพื่อจะได้รู้ชัดว่า สภาวะลักษณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ท่านผู้ฟังจะตรวจสอบข้อความนี้ได้ใน **มูลปริยายสูตร** ซึ่งปุณณกิริยาในสภาพที่อ่อน ที่แข็ง ที่เย็น ที่ร้อน ที่ตึง ที่ไหว แต่มีความยึดถือว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้น จึงต้องพิจารณาเนื่อง ๆ บ่อย ๆ จนกว่าปัญญาจะรู้ชัดว่าสภาพนั้นไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน

ข้อความใน **มหาสติปัฏฐานสูตร ทิณนิกาย มหาวรรค** ใน **อุทเทสวารกถา** มีว่า

หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้

พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

เป็นการพิจารณาเห็นกายในกาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ที่กายจะมีลักษณะอะไรปรากฏก็ตาม ถ้าไม่เพียรพิจารณาสภาพที่เป็นกายนั้นเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ก็ไม่สามารถประจักษ์ว่า เป็นแต่เพียงสภาวะลักษณะที่เกิดปรากฏแล้วหมดไป

และข้อความนี้สอดคล้องกับสติปัฏฐานอื่นที่ว่า พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้

เวทนา คือ ความรู้สึก ทุกท่านจะรู้สึกความรู้สึกของท่านได้ เคย ๆ หรือบางครั้งบางขณะดีใจ บางครั้งบางขณะเสียใจ สภาพความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้นเป็นแต่เพียงธรรมชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป ที่จะละการยึดถือว่าเป็นเราได้ ก็เพราะเหตุว่ามีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ

สำหรับในเรื่องของจิต ก็เช่นเดียวกัน มีข้อความว่า

พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่

จิตไม่ใช่รูป เป็นสภาพรู้ทางตา ทางหู ขณะใดที่กำลังได้กลิ่น เป็นลักษณะของนามธรรมที่รู้ เป็นลักษณะของจิต แต่ก็ยังคงเป็นเราอยู่ ถ้าไม่มีความเพียรที่จะพิจารณาเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ก็ไม่สามารถที่จะละคลายการยึดถือจิตได้

สำหรับธรรมทั้งหลาย ก็โดยนัยเดียวกัน

นี่เป็นข้อความใน **อุทเทสวารกถา** ของ **มหาสติปัฏฐานสูตร**

สำหรับใน **มหาสติปัฏฐานสูตร** ทุกบรรพ ไม่ว่าจะเป็นกายนุปัสสนาบรรพใด เวทนานุปัสสนาบรรพใด จิตตานุปัสสนาบรรพใด ธัมมานุปัสสนาบรรพใด จะมีข้อความว่า

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกาย บ้าง

ในกายนุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ ไม่ว่าจะเป็นอานาปานบรรพ ก็มีข้อความว่า

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกาย บ้าง

อิริยาบถบรรพ ก็มีข้อความเช่นเดียวกันว่า

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกาย บ้าง

ธรรมในขณะพิจารณาสมุทัยใจ กับธรรมในขณะพิจารณาอิริยาบถบรรพ ต้องมีสภาวะลักษณะที่เหมือนกัน ถ้าเป็นกาย

สำหรับปฏิภูมณสิกขาบรรพ มีข้อความว่า

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกาย บ้าง

ไม่มีพยัญชนะที่บอกว่า พิจารณาเห็นผมเกิดขึ้น แต่มีข้อความว่า

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกาย บ้าง

สำหรับอิริยาบถบรรพ ก็ไม่มีข้อความว่า

พิจารณาเห็นรูปนั่งเกิดขึ้น หรือรูปนอนเกิดขึ้น รูปเดินเกิดขึ้น พิจารณาเห็นรูป นั่งดับไป พิจารณาเห็นรูปนอนดับไป พิจารณาเห็นรูปเดินดับไป ไม่มีข้อความนี้เลย แต่มีข้อความว่า

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือ ทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกาย บ้าง

ธรรมทั้งนั้น ไม่มีผม ขน เล็บ ฟัน หนังติดอยู่ ไม่มีลมหายใจติดอยู่ ไม่มี อิริยาบถติดอยู่ แต่ว่าเป็นธรรมทั้งหมด เพราะฉะนั้น ต้องเป็นปรมาตมธรรม มีสภาวะ ลักษณะปรากฏ

๑๗๓

๑๑๑๑

ถ. จะเป็นอย่างนี้ได้ไหม พระผู้มีพระภาคท่านเป็นสัพพัญญูรู้แจ้งอริยาคัยของสัตว์โลกทั้งหมด การที่ท่านบัญญัติสภาวะไว้ในบรรพต่าง ๆ ก็เพื่อให้สัตว์ทั้งหลาย ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน หรือกำลังเจริญสติปัฏฐานได้มีโอกาสเลือกว่า เจริญอย่างไหนจึงจะสะดวก เจริญอย่างไหนจึงจะไม่สะดวก สำหรับอริยาคัยของสัตว์แต่ละท่าน

ส. จากความเป็นปุถุชนสู่ความเป็นพระอริยบุคคลด้วยอริยาคัย หรือด้วยปัญญา เพราะไม่รู้โน้นไม่รู้นี้ หรือเพราะรู้ทั่ว จึงได้ละการยึดถือนามและรูปว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ขณะที่กำลังเลือก เป็นสติหรือเปล่า เป็นสัมมาสติ หรือไม่ใช่สัมมาสติ ในขณะที่คิด จงใจจะรู้เฉพาะรูปนั้น ที่นั่น ในลักษณะนั้น ไม่ให้สติระลึกถึงลักษณะของนามของรูปอื่น ๆ เป็นตัวตนที่กำไว้หรือเปล่า เป็นการเจริญสติ เป็นการเจริญปัญญา หรือเป็นการบังคับสติ กำปัญญาไม่ให้รู้อย่างอื่น ไม่ให้รู้ทั่ว

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งถามว่า ในพระไตรปิฎกจะไม่มีพยัญชนะสักแห่งหนึ่งหรือที่ทรงแสดงว่า ผู้นั้นมีจิตอริยาคัยอย่างนั้นก็เจริญสติปัฏฐานนั้น บางท่านอาจจะเจริญเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน บางท่านอาจจะเจริญธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน แม้พระผู้มีพระภาคเองในพระไตรปิฎกก็มีข้อความว่า ทรงเจริญอานาปานสติเป็นอันมาก แต่ท่านจะต้องเข้าใจพระไตรปิฎกทั้ง ๓ ปิฎกให้สอดคล้องกันด้วย เพราะเหตุว่าแม้ในพระไตรปิฎกจะมีพยัญชนะที่ว่าท่านผู้นั้นเจริญอานาปานสติก็ตาม แต่ไม่ได้หมายความว่า ท่านจะรู้ถึงลักษณะของนามและรูปชัดตามความเป็นจริงทั้ง ๖ ทางแล้วไปเลือกเจริญอานาปานสติเท่านั้น

ก่อนที่จะรู้แจ้งเป็นพระอริยบุคคลนั้น จะต้องมีความรู้ทั่วในโลกทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในนาม ในรูปที่เกิดกับท่านเพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริงก่อน เมื่อรู้ทั่วแล้ว มีปัญญาที่สมบูรณ์เพิ่มขึ้น มากขึ้นแล้ว สติจะโน้มไประลึกถึงลักษณะของนามใด รูปใด นั่นเป็นสติของแต่ละบุคคล แต่ไม่ใช่

หมายความว่า ก่อนที่จะรู้ชัด รู้ทั่ว ในนาม ในรูป ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะมีตัวตนที่คอยไปบังคับสติ คอยกั้นสติ คอยให้รู้เฉพาะรูปนั้นหรือนามนี้เท่านั้น นั่นไม่ใช่การเจริญปัญญา

ถ้าเป็นการเจริญปัญญา ต้องละความสงสัย ละวิจิกิจฉา ละความไม่รู้ในลักษณะของนามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และปัญญาก็สมบูรณ์ขึ้นเป็นลำดับขั้น

เมื่อปัญญาทั่ว รู้ชัด มีความสมบูรณ์ขึ้นแล้ว สติจะระลึกถึงลักษณะของรูปใด นามใด ก็ไม่มีวิจิกิจฉา ไม่มีอวิชชา ไม่มีความไม่รู้ ไม่มีความสงสัยเคลือบแคลงในลักษณะของนามและรูป แต่ไม่ใช่หมายความว่า เมื่อท่านยังไม่ได้เจริญสติ ยังไม่ได้เจริญปัญญาเลย ท่านก็ไปเลือก ไปกั้นเอาไว้ที่จะไม่ให้สติระลึกถึงลักษณะของรูปและนามนั้น ๆ การเจริญปัญญานั้นต้องรู้ทั่วจริง ๆ จึงจะละได้

ถ. การเจริญมหาสติปัฏฐาน ๔ เกี่ยวกับกาย เวทนา จิต ธรรม ดำรงก็ได้อธิบายไว้โดยละเอียด แต่ก่อนที่เราจะพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรมได้ทั้ง ๔ ประการนี้ ผมไปติดข้องเรื่องการกำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลก ขอคำอธิบายด้วย

ส. ไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องการกำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลก เพราะเหตุว่าขณะใดที่สติเกิดขึ้น ขณะนั้นกำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลก ลักษณะของสัมมาสติคือ สภาพที่ระลึกได้ แต่ว่าระลึกที่ลักษณะของรูป หรือนามทางหนึ่งทางใด ทางตา หรือทางหู ทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกายก็ได้ ในขณะที่ระลึก ขณะนั้นไม่มีอกิขณา ไม่มีโทมนัสแล้ว

ถ้ายังมีอกิขณาอยู่ ยังมีโทมนัสอยู่ ยังเป็นอกุศลจิตอยู่ สติซึ่งเป็นโสภณเจตสิกก็เกิดไม่ได้ จิตก็ยังคงเป็นอกุศลไปเรื่อย ๆ เป็นกระแสของอกุศลที่ไหลไปเรื่อย ๆ แต่สติเกิดกับกุศลจิต ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะใด ในขณะนั้นละอกิขณาและโทมนัส

ถ. คำว่า อกิขณาและโทมนัส ความหมายกว้างขวางประการใด

ส. อกิขณา คือ ความยินดี เฟื่องเล็ง จดจ้อง ต้องการ

โทมนัส ไม่ยินดีในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้ากำลังต้องการที่จะดูนามหนึ่งนามใด รูปหนึ่งรูปใด ไม่รู้ตัวใช้ไหม นั่นคือลักษณะของอภิชฌา เป็นความต้องการ เป็นตัวตน ไม่ใช่สัมมาสติที่ระลึกได้ที่ลักษณะของนามหรือรูปในขณะนั้น แต่ถ้าทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นามและรูปที่เกิดแล้วปรากฏในขณะนี้มีโทมนัส ก็ไม่พอใจที่จะให้สติเกิดขึ้นระลึกถึงสภาพธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นแล้วปรากฏในขณะนี้

นี่คือ **อภิชฌาและโทมนัส** เป็นไปกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะด้วยความเป็นตัวตน ขณะใดที่มีความเพติดเพลลนไปในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั่นเป็นอภิชฌา ขณะใดที่โทมนัสขัดเคืองเป็นไปกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั่นเป็นโทมนัส

แต่อภิชฌาและโทมนัสก็จะเอียงขึ้น อย่างเวลาที่ท่านต้องการจะดูนามดูรูปเป็นอภิชฌาโทมนัส เพราะว่ามีความต้องการแฝงอยู่ในการที่จะดูนามดูรูป โดยที่ท่านอาจจะไม่ทราบว่าเป็นความต้องการ ทำไมสติไม่เกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามและรูปที่เกิดแล้วปรากฏในขณะนี้ ถ้าขณะใดที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามหรือรูปที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ขณะนั้นไม่มีอภิชฌาที่จะไปต้องการรู้นามอื่น ไม่มีโทมนัส ที่ไม่ต้องการจะรู้นามและรูปที่กำลังปรากฏแล้ว เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่จะไปทำวิปัสสนา

ขอกล่าวถึงเรื่องท่าน ใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อีสัตถสูตร** ข้อ ๔๑๕ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า

ดูกร มหาบพิตร ท่านพึงให้ในที่ไหน นั่นเป็นข้อหนึ่ง และท่านที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก นั่นเป็นอีกข้อหนึ่ง

ดูกร มหาบพิตร ท่านที่ให้แล้วแก่ผู้มีศีลแล มีผลมาก ท่านที่ให้แล้วในผู้ทุศีลหา มีผลมากไม่

ซึ่งข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ทิณปิฎก ชัยปสูตร** มีข้อความคล้ายคลึงกัน แต่มีข้อความอธิบายพระพุทธดำรัสที่ว่า

ทานที่ให้แล้วในผู้มีศีลนั้น คือ ผู้ที่ละองค์ ๕ ได้แล้ว และประกอบด้วยองค์ ๕

สำหรับที่ละองค์ ๕ นั้น คือ ละกามฉันทะ ละพยาบาท ละถีนมิทธะ ละอุทธัจจกุกกุกจะ ละวิจิกิจา ซึ่งได้แก่ นิวรณ์ธรรม นั้นเอง มีกามฉันทนิวรณ์ พยาบาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์ อุทธัจจกุกกุกจนิวรณ์ และวิจิกิจานิวรณ์

ผู้ที่จะละนิวรณ์ทั้ง ๕ ได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท ไม่ใช่ละด้วยการเจริญสมถภาวนา เพราะเหตุว่าการเจริญสมถภาวนาเป็นการระงับไว้เพียงชั่วคราว แต่ผู้ที่จะดับนิวรณ์ทั้ง ๕ ได้หมดสิ้น ผู้นั้นต้องเป็นพระอรหันต์ ซึ่งไม่มีกามฉันทะ ไม่มีพยาบาท ไม่มีถีนมิทธะ ไม่มีอุทธัจจกุกกุกจะ และไม่มีวิจิกิจาด้วย

ผู้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ คือ

พระอรหันต์นั้นประกอบด้วยศีลขันธ์ที่เป็นของพระอเสกชะ ๑

ประกอบด้วยสมาธิขันธ์ที่เป็นของพระอเสกชะ ๑

ประกอบด้วยปัญญาขันธ์ที่เป็นของพระอเสกชะ ๑

ประกอบด้วยวิมุตติขันธ์ที่เป็นของพระอเสกชะ ๑

ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัสสนะขันธ์ที่เป็นของพระอเสกชะ ๑

ข้อความมีว่า

ทานที่ให้ในท่านที่ละองค์ ๕ ได้ ประกอบด้วยองค์ ๕ อันกล่าวมาแล้วนั้น มีผลมาก

ซึ่งทำให้ท่านผู้ฟังใคร่ที่จะทราบ ว่า ผู้ใดเป็นพระอรหันต์ เพื่อว่าทานของท่านนั้น จะได้เป็นทานที่มีผลมาก แต่อย่าลืมนะว่า ธรรมต้องสอดคล้องกันทั้งหมด ถ้าจิตใจของท่านมีความปรารถนาหวังในผลมากเกิดขึ้น มีความผูกพันในผลมากที่จะเกิดขึ้น ในขณะที่จิตใจก็ไม่บริสุทธิ์

ใน **อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ทานสูตร** คงจะจำได้ว่า อุบาสกชาวเมืองจัมปาได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคในวันอุโบสถเพื่อฟังธรรม และท่านพระสารี-

บุตรก็ได้กราบทูลถามถึงเรื่องการทำทานที่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก และทานที่มีผลมากและมีอานิสงส์มาก

ถึงจะให้ทานมากสักเท่าไร แต่ถ้าผลมากนั้นเพียงการเกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ แล้วก็กลับมาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้อีก ทานนั้นมีผลมากจริง แต่ว่าไม่มีอานิสงส์มาก

ส่วนทานที่มีผลมาก มีอานิสงส์มากนั้น ต้องเป็นทานที่ผู้ให้ไม่กลับมาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้อีก ซึ่งการที่จะไม่กลับมาสู่ความเป็นอยู่อย่างนี้อีก ต้องเป็นผู้ที่เจริญสติแม้ในขณะที่ให้ทาน

ข้อสังเกตในสูตรนี้ คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมกับอุบาสกชาวเมืองจัมปา ซึ่งการเป็นอุบาสกสามารถที่จะเจริญธรรม ปฏิบัติธรรม บรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคลได้ ผู้บรรลุความเป็นพระอรหันต์แล้วเท่านั้นจึงจะไม่ครองเรือน ละอาคารบ้านเรือนเป็นเพศบรรพชิต ซึ่งถ้าไม่ผูกพันในผลของทาน ก็มีการให้โดยทั่วถึง ไม่ใช่คอยรอจะให้แต่เฉพาะพระอรหันต์เท่านั้น และก็ไม่มีแสดงไว้ในพระไตรปิฎกด้วยที่จะเว้นการให้แก่บุคคลอื่นแล้วให้แต่เฉพาะพระอรหันต์ มีแต่ให้เจริญกุศลทุกประการ

ส่วนการที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์นั้น มีหนทางที่จะทราบได้ใหม่

ใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ขมูลสูตร ที่ ๑** เป็นสูตรที่ยาว แต่จะช่วยทำให้ท่านผู้ฟังได้เทียบเคียงธรรมกับความเข้าใจของท่านไม่ให้คลาดเคลื่อน เพราะโดยมากท่านผู้ฟังตื่นตื่นในบุคคล ถ้าผู้ใดอยู่ในป่า ท่านก็เข้าใจว่า ท่านผู้นั้นคงจะเป็นพระอรหันต์ ถ้าท่านเห็นผู้ใดแสดงธรรมแล้วซาบซึ้ง โดยที่ท่านยังไม่ได้ศึกษาโดยละเอียดรอบคอบ ท่านก็ตื่นตื่นว่าผู้นั้นเป็นพระอรหันต์

เคยมีท่านผู้ฟังที่เล่าให้ฟังว่า เวลาที่ไปฟังธรรมจะมีผู้ที่ไปด้วยถามว่า มีความเห็นอย่างไรในท่านผู้บรรยายธรรมท่านนั้น ท่านบรรลุคุณธรรมขั้นไหนแล้ว คือ คอยแต่จะวัด คอยแต่จะเปรียบ คอยที่จะแสวงหาพระโสดาบันบ้าง พระสกทาคามีบ้าง พระอนาคามีบ้าง พระอรหันต์บ้าง โดยลืมเทียบเคียงเหตุผลของธรรมวินัย

เพียงแต่เป็นผู้ที่อาจจะอยู่ป่าเท่านั้น ท่านก็เข้าใจเอาเองว่า ท่านผู้นั้นอาจจะเป็นพระอรหันต์เสียแล้ว แต่ข้อความในชฎิลสูตรจะทำให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาเทียบเคียงธรรมวินัยด้วย

ข้อความใน **ชฎิลสูตร ที่ ๑** มีว่า

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารบุพพาราม ปราสาทของวิสาขามิคารมารดา เขตพระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่ทรงพักนอนแล้วประทับนั่งที่ภายนอกชุ้มประตู่ ครั้นนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วก็ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ก็สมัยนั้น ชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎกนิครนถ์ ๗ คน ปริพาชก ๗ คน ผู้มีขนรักแร้ เล็บ และขนยาว ถือเครื่องบริวารต่าง ๆ เดินผ่านไปในที่ที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค ทันใดนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลก็เสด็จลุกจากอาสนะ ทรงกระทำพระภูษาเฉวียงพระอังสาข้างหนึ่ง ทรงจรดพระชานุมณฑลเบื้องขวา ณ พื้นแผ่นดิน ทรงประนมอัญชลีไปทางชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎกนิครนถ์ ๗ คน ปริพาชก ๗ คนเหล่านั้นแล้ว ทรงประกาศพระนาม ๓ ครั้งว่า

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคือพระราชาปเสนทิโกศล

ลำดับนั้น เมื่อชฎิล ๗ คน นิครนถ์ ๗ คน อเจลก ๗ คน เอกสาฎกนิครนถ์ ๗ คน ปริพาชก ๗ คนเหล่านั้นเดินผ่านไปไม่นาน พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกนักบวชเหล่านั้นคงเป็นพระอรหันต์ หรือท่านผู้บรรลुพระอรหัตตมรรคเหล่าใดเหล่านั้นในโลก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร มหาบพิตร พระองค์เป็นคฤหัสถ์ บริโภคคาม ครอบครองเรือน บรรทม เบียดพระโอรสและพระชายา ทาจุดนัจจันท์อันมาแต่แคว้นกาสิ ทรงมาลาของหอม และเครื่องลูบไล้ ยินดีเงินและทอง ยากที่จะรู้เรื่องนี้ว่า คนพวกนี้เป็นพระอรหันต์ หรือ คนพวกนี้บรรลุนิพพานแล้ว

ใครเป็นพระอรหันต์ รู้ยากหรือง่าย ถ้าเป็นพระภิกษุผู้ทรงพระวินัยครบถ้วนแล้ว จะไม่มีอะไรเลยที่จะทำให้รู้ว่า พระภิกษุนั้นเป็นพระอรหันต์ หรือไม่ใช่พระอรหันต์ เพราะเสมอเหมือนกันหมด โดยความเป็นเพศบรรพชิตผู้ทรงพระวินัย

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร มหาบพิตร ศิล พึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน ก็ศิลปินั้นจะพึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่ว่า ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมาก็ไม่รู้

ดูกร มหาบพิตร ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยการงาน ก็ความสะอาดนั้นจะพึงรู้ได้ ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่ว่า ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมาก็ไม่รู้

ศิลปินั้นเป็นข้อต้น แล้วแต่ท่านผู้นั้นจะเป็นผู้ที่รักษาศิลขั้นใด และฝึกศิลปขั้นใดบ้าง ต้องอาศัยกาลเวลานาน และเป็นผู้ที่สนใจจึงจะรู้ ผู้มีปัญญารู้ว่า อย่างไรเป็น ศิล อย่างไรเป็น ศิล ก็จะสามารถได้ว่า บุคคลนั้นเป็นผู้มีศีล หรือเป็นผู้ทุศีล ไม่ใช่ว่าเห็นครูเดียวก็จะรู้ว่า ผู้นั้นมีศีล หรือว่าไม่มีศีล

สำหรับความสะอาดก็ละเอียดขึ้น เป็นการกระทำทางกาย ทางวาจา ไม่ใช่จะรู้กันได้ด้วยเวลาเพียงเล็กน้อย แต่จะพึงรู้ได้ด้วยกาลนานว่า ผู้ใดมีกายสะอาด มีวาจาสะอาด บางทีก็ไม่ใช่การฝึกศีล แต่เป็นความสะอาดทางวาจา ความสะอาดของการกระทำทางกายที่จะไม่เบียดเบียน และไม่เบียดเบียนบุคคลอื่น แต่ทั้งหมดนี้จะละลายให้หมดไปได้ก็ด้วยการเจริญสติ

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร มหาบพิตร กำลังใจพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย ก็กำลังใจนั้นจะพึงรู้ได้ด้วย
กาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่ว่า ผู้มีปัญหาจึงจะรู้
ได้ ผู้มีปัญหาธรรมก็ไม่รู้

๑๗๔

๐๐๐๐

ที่ว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย อันตรายก็มีหลายอย่าง อันตรายเพราะโรคเกิดขึ้น อันตรายเพราะญาติ ทรัพย์สมบัติวิบัติเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ที่มีกำลังใจมั่นคง เวลาที่มีอันตรายเกิดขึ้น ก็เป็นผู้ที่หวั่นไหวน้อย ถ้าผู้ใดที่หวั่นไหวมาก ผู้นั้นก็ไม่ใช่ผู้ที่มีกำลังใจมั่นคง

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร มหาบพิตร ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา ก็ปัญญานั้นจะพึงรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่รู้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมาก็ไม่รู้

บางท่านฟังธรรมติดต่อกัน แล้วพิจารณาใคร่ครวญในเหตุผล ท่านย่อมจะทราบได้ว่า คำใดถูกต้องตามความเป็นจริง หรือว่าคำใดคลาดเคลื่อน แต่ปัญญานั้นไม่ใช่เรื่องที่บุคคลอื่นจะทราบได้ถ้าไม่สนทนากัน ไม่ใช่เรื่องเหาะเหินเดินอากาศ แต่เป็นความรู้ซึ่งเป็นนามธรรม และความรู้ก็มีหลายขั้นด้วย เพราะฉะนั้น จะรู้ได้ว่าผู้ใดมีปัญญาหรือว่าผู้ใดไม่มีปัญญา ก็พึงรู้ได้ด้วยการสนทนา และจะพึงรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่ด้วยกาลเล็กน้อย ผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่รู้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมาก็ไม่รู้

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศजरย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องไม่เคยมีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร มหาบพิตร พระองค์เป็นคฤหัสถ์ บริโภคคาม ยากที่จะรู้เรื่องนี้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมาก็ไม่รู้ ดังนี้ เป็นอันตรัสดีแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นักบวชเหล่านั้นเป็นคนของหม่อมฉัน เป็นจารบุรุษ เป็นคนสืบข้าวล็บ เทียวสอดแนมไปยังชนบท แล้วพากันมา ในภายหลังข้าพระองค์ จึงจะรู้เรื่องราวที่คนเหล่านั้นสืบได้ก่อน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้คนเหล่านั้นชำระล้างละอองธุลีนั้นแล้ว อาบตี ประเทืองผิวดี โกงผมและหนวดแล้ว นุ่งห่มผ้าขาว เอบิ๊มเพียบพร้อมด้วยเบญจ กามคุณ บำเรอข้าพระองค์อยู่

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบความนี้แล้ว จึงได้ทรงภาสิตพระคาถา เหล่านี้ ในเวลานั้นว่า

คนผู้เกิดมาดีไม่ควรไว้วางใจเพราะผิวพรรณและรูปร่าง ไม่ควรไว้วางใจเพราะการ เห็นกันชั่วครู่เดียว เพราะฉะนั้นนักบวชผู้ไม่สำรวมทั้งหลายย่อมเทียวไปยังโลกนี้ด้วย เครื่องบริวารของเหล่านักบวชผู้สำรวมดีแล้ว ประดุจกุณฑลดิน และมาสกะโลหะหุ้ม ด้วยทองคำปลอมไว้ คนทั้งหลายไม่บริสุทธินิภายใน งามแต่ภายนอก แวดล้อมด้วย บริวาร ท่องเที่ยวอยู่ในโลก

นี่เป็นพระสูตรที่เตือนให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาธรรม ไม่ใช่ตัดสินผิวดินตามที่ ท่านเห็น หรือตามที่ท่านคิด ตามที่ท่านเข้าใจ

ถ. วิธีทดลองดูเหมือนจะเป็นในสมัยพุทธกาล หรืออย่างไรก็จำไม่ได้ จะรู้ว่าใครเป็นพระอรหันต์หรือไม่เป็น เอามาขามไปเคี้ยวต่อหน้าท่าน ถ้าท่านมีน้ำลาย ตัณหาในรสมันเกิด ไม่ใช่พระอรหันต์ อีกนัยหนึ่ง ท่านหัวเราะหรือท่านชอบใจ อย่างนี้ ไม่ใช่พระอรหันต์ แต่จะรู้จริง ๆ ว่าใครเป็นพระอรหันต์หรือไม่ อย่างที่อาจารย์ว่า คือ รู้ยาก

สุ. ก็เป็นเรื่องพิสูจน์พระอรหันต์ หลายท่าน ๆ ใช้ความคิดความเข้าใจของ ท่านเองเป็นเครื่องวัด แทนที่จะเอาธรรมวินัยเป็นเครื่องวัด บางท่านเลื่อมใสในบุคคลที่ แต่งกายเศร้าหมอง เหมือนกับว่าผู้นั้นหมดกิเลส ถ้าใครแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ก็ไม่เกิด ความเลื่อมใส พุทธบริษัทมี ๔ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ตามมายา หรือหลอกลวงบุคคลอื่นให้เข้าใจผิด สวากสาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ที่ปฏิบัติตรง ไม่ใช่ปฏิบัติคด งอ หลอกลวง หรือมีมายาให้บุคคลอื่นเข้าใจผิด

บางคนอาจจะทำเป็นพระอรหันต์สักวันหนึ่ง ไม่ยิ้ม ไม่หัวเราะดัง ๆ ใครจะทำอะไรก็
สำรวจไว้ แต่ขอให้ศึกษาดูประวัติของสาวกแต่ละท่านในครั้งอดีตที่มาสู่ธรรมวินัยแล้วก็
บรรลุดุคคุณธรรม อย่างท่านวิสาขามิคารมารดาซึ่งเป็นอุบาสิกาถือศีล ๕ ท่านก็มีชีวิต
ตามที่ท่านได้สะสมมา เป็นแบบหนึ่งของท่าน ท่านไม่ได้ไปหลอกลวงบุคคลอื่นว่า
ท่านเป็นพระภิกษุณีหรือหมดกิเลสไปจนถึงขั้นนั้นขั้นนี้ แต่ทุกท่านตรงต่อธรรม

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า มีอาจารย์มหาวิทยาลัยท่านหนึ่งเป็นผู้มีชีวิต
แบบสงบแล้วก็ง่าย ๆ ทั้งในความเป็นอยู่ เสื้อผ้า ก็ไม่ได้เดือดร้อนว่าคนอื่นจะ
มองท่านไปในลักษณะใด จะว่าเป็นคนล้าสมัย หรือว่าเป็นคนที่ไม่สนใจการแต่ง
กาย ท่านก็ไม่เดือดร้อน ท่านไม่ดื่มสุรายาเมา ซึ่งทำให้บรรดาศิษย์สนใจว่า อาจารย์
ท่านนี้มีธรรมขั้นไหน แต่ว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้นเป็นการละสมุทัยสัง คือ ความ
พอใจ ท่านที่มีชีวิตสงบ สงบด้วยการสะสมอุปนิสัยมาที่จะไม่เดือดร้อน ไม่หวั่นไหวใน
คำวิพากษ์วิจารณ์ของบุคคลอื่น แต่การที่จะละกิเลสได้ดับหมดสิ้นเป็นสมุจเฉทมี
หนทางเดียว คือ การที่สตรัสรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จึงจะละความ
ยินดีความพอใจใด ๆ ได้ บางท่านไม่ทราบว่า ท่านมีความยินดีความพอใจอยู่ที่ใดอยู่
ขั้นใด อย่างท่านที่มีชีวิตสงบแล้วท่านมีความยินดีพอใจ สมุทัยสังก็อยู่ที่ความสงบนั้น
แล้ว ท่านจึงไม่เจริญปัญญาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้ละคลาย แล้วก็ดับหมดสิ้น
เป็นสมุจเฉท

ถ้าตราบใดที่อนุสัยกิเลสยังไม่ดับ กิเลสก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้ นี่เป็นเรื่องที่ทุกท่าน
ควรที่จะได้พิจารณาว่า หนทางที่จะทำให้ดับกิเลสได้แท้จริงนั้นด้วยการเจริญสติ ไม่ใช่
เพียงขั้นสงบ หรือว่าเพียงมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่เดือดร้อนกับคำวิพากษ์วิจารณ์
ของบุคคลอื่น แล้วก็จะกลายเป็นพระอรหันต์ไปทีละเล็กทีละน้อยโดยที่ไม่ได้เจริญสติ
นั้นไม่ได้

ถ. ทาน แปลว่า การให้ มีพยัญชนะหลายอย่าง ทานก็ดี จาคะก็ดี หรือ
บริจาคก็ดี เหล่านี้มันมีความหมายเหมือนกันหรือต่างกันประการใด นี่เป็นข้อหนึ่ง
และเท่าที่ศึกษามา การให้ ท่านบอกว่าผู้ให้ต้องบริสุทธิ์ วัตถุที่ให้ต้องบริสุทธิ์ และผู้รับ

ต้องบริสุทธิ์ จิตมีเจตนาที่จะให้มัน ทั้งก่อนให้ ทั้งกำลังให้ หรือว่าภายหลังให้แล้ว ก็จะต้องเป็นไปโดยลำดับที่ดีที่งามทั้งนั้น ทานนั้นจึงจะมีผลมาก มีอานิสงส์มาก นี่ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง ขออาจารย์ช่วยอธิบายด้วย

สุ. ขอเชิญท่านผู้รู้ภาษาบาลีช่วยกรุณาชี้แจงความหมายของศัพท์ที่ได้กล่าวถึงแล้วด้วย

คามิกะ. คำว่า ทาน กับ บริจาค นั้น ท่านถามว่าต่างกันอย่างไร มีในพุทธพจน์ด้วย

คำว่า ทาน คือ ทานะ ถามว่า ความหมายเหมือนกับบริจาคไหม เรานำของไปถวายพระเรียกว่า ถวายทานบ้าง บริจาคบ้าง โดยเนื้อความก็น่าจะเหมือน ๆ กัน แต่โดยพยัญชนะต่างกัน ยกตัวอย่างว่า

“สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ” ทานํ ก็คือ ทาน การให้ธรรมชนะการให้ทั้งปวง ตามความเข้าใจของผม คำว่า ให้ทาน อาจจะเป็นวัตถุ เราให้สิ่งโน้นสิ่งนี้อาจจะเรียกว่าทานได้ แต่คำ บริจาค นั้นมีในพุทธพจน์ว่า มตฺตา สุขปริจาคา ปสฺสเส เจ วิปุลํ สุขํ จ เหมตฺตา สุขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขํ

หมายความว่า เพราะบริจาค เพราะเสียสละ บริจาคะ น่าจะแปลว่าเสียสละ เพราะเสียสละสิ่งเล็กๆ น้อยๆ พึงเห็นสุขอันไพบูรณ์ วิปุล คือไพบูรณ์ นักปราชญ์พึงสละสุขพอประมาณเสียเพื่อจะได้สุขอันไพบูรณ์ ศัพท์บาลีเป็นอย่างนี้ และยังมีबारमी ๑๐ ทศ มีแต่ทานबारमी จาคबारमीไม่มี แต่ในอริยทรัพย์ ๗ มี สททาธนํ สีลธนํ หิริธนํ โอตฺตปฺปณฺน.....

จาค คือ จาคะ มีในทศพิธราชธรรม ทานํ สีล จาค คือ ธรรมสำหรับพระราชูปถัมภ์ มีให้ทาน มีศีล มีจาคะด้วย เพราะฉะนั้น จาคะ กับทาน โปรดพิจารณาดูทั้งตัวหนังสือและเนื้อความก็อาจจะผิดกัน

ท่านผมเข้าใจว่า หมายถึงให้สิ่งที่เป็นวัตถุภายนอก ส่วนจาคะเสียสละภายในที่เรียกว่าละกิเลส แต่ว่าเมื่อทำทานก็ต้องมีการสละ ละกิเลสแน่ ๆ แต่เขาเรียกจาคะกับทาน (ทานะ) ต่างกัน จะผิดถูกประการใดก็กรุณาด้วย ผมเรียนมา ๕๐ กว่าปีแล้ว

ส. เรื่องทานเป็นกุศลขั้นต้น แต่ทาน การให้ของแต่ละท่านมีในลักษณะที่ต่าง ๆ กันตามความวิจิตรของจิต ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสภาพธรรมตามความเป็นจริงถึงลักษณะของการให้ของแต่ละบุคคล และยังได้พูดถึงผลของการให้และอานิสงส์ของการให้ พร้อมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ ด้วย

อย่างในคราวก่อนได้พูดถึงการให้แก่ท่านผู้มีศีล มีผลมาก การให้แก่ผู้ทุศีลไม่มีผลมาก ซึ่งท่านผู้ฟังก็ได้ทราบว่า ท่านผู้มีศีลนั้นหมายความว่าความถึงพระอรหันต์ และบางท่านซึ่งยังมีกิเลส มีความหวัง มีความผูกพันในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะมาก เหลือเกิน ก็จะต้องการผล ใครที่จะได้พบพระอรหันต์เพื่อจะได้ถวายทาน เพื่อให้เกิดผลมาก ก็เป็นเรื่องของจิตใจซึ่งวิจิตรมาก

เพราะฉะนั้น การที่จะให้จิตบริสุทธิ์ด้วยในขณะที่ให้ทานนั้น ควรจะเป็นในลักษณะใด ทำไมจึงกล่าวว่า การถวายทานแก่พระอรหันต์มีผลมาก เพราะเหตุว่าผู้รับก็เป็นผู้มีจิตบริสุทธิ์ เมื่อถวายทานไปแล้ว ผู้รับจะไม่ทำความเดือดร้อนให้บุคคลใดเลย นี่เป็นทางฝ่ายปฏิภาห คือ ผู้รับ แต่ทางฝ่ายผู้ให้ จิตของท่านที่จะทะนุบำรุงพระธรรมวินัย ส่งเสริมการประพฤติการปฏิบัติธรรมของผู้ที่จะขจัดกิเลสให้หมดสิ้น ท่านก็ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา รู้ว่าสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร

ในครั้งกระโน้นมีผู้ที่นับถือคำสอนอื่นมาก เพราะฉะนั้น ท่านเหล่านั้นก็ให้ทานบำรุงปริพาชกเดียรฉัตรต่าง ๆ จิตใจของท่านเหล่านั้นจะรู้เรื่องของการละคลายกิเลส การชำระจิตให้หมดจดจากกิเลส หนทางที่จะละโลภะ โทสะ โมหะให้หมดสิ้นไป ท่านเหล่านั้นจะรู้ไหมในเมื่อไม่ได้ฟังธรรม ไม่มีความเลื่อมใสในพระธรรม มีความเลื่อมใสศรัทธาในคำสอนอื่น เพราะฉะนั้น ก็ไม่รู้หนทางที่จะทำให้จิตหมดจดจากกิเลสได้ การส่งเสริมท่านเหล่านั้น ก็เป็นการส่งเสริมกิเลสนั่นเอง

พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงว่า การถวายทานแก่ผู้มีศีลมีผลมาก และมีพระสูตรอื่น ๆ อีก ซึ่งเป็นความละเอียดที่ท่านผู้ฟังจะต้องพิจารณาให้รอบคอบด้วย

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย จักกนิบาต ทารุกัมมิกสูตร** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทสร้างด้วยอิฐ ใกล้นาทิกคาม ครั้งนั้น คฤหบดีชื่อ ทารุกัมมิกะ เป็นพ่อค้าพิน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า

ดูกร คฤหบดี ท่าน ในสกุลท่านยังให้อยู่หรือ

ทารุกัมมิกะคฤหบดีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังให้อยู่ และท่านนั้นแล ข้าพระองค์ให้ใน ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ หรือผู้บรรลุลหัตถมรรค ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ถือเที่ยวบิณฑบาต เป็นวัตร ผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดี ท่านผู้เป็นคฤหัสถ์ บริโภคคาม อยู่ครองเรือน นอนเบียดเสียด บุตร บริโภคจันทน์แคว้นกาสี ทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงินอยู่ ฟังรู้ข้อนี้ได้ยากว่า ภิกษุเหล่านี้เป็นพระอรหันต์ หรือเป็นผู้บรรลุลหัตถมรรค

ดูกร คฤหบดี ถ้าแม้ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ฟังชาน ถือตัว เหนือ ปากกล้า พุดพล่าม มีสติเลอะเลือน ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจไม่ตั้งมั่น มีจิตพลุ่งพล่าน ไม่สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนี้

ถ้าแม้ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ฟังชาน ไม่ถือตัว ไม่เหนือ ไม่ปากกล้า ไม่พุดพล่าม มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจตั้งมั่น มีจิต มีอารมณ์เป็นหนึ่ง สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนี้

ถ้าแม้ภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้านเป็นผู้ฟังชาน ถือตัว เหนือ ปากกล้า พุดพล่าม มีสติเลอะเลือน ไม่มีสติสัมปชัญญะ มีใจไม่ตั้งมั่น มีจิตพลุ่งพล่าน ไม่สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนี้

ถ้าแม้ภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้าน เป็นผู้ไม่ฟังชาน ไม่ถือตัว ไม่เหนือ ไม่ปากกล้า ไม่พุดพล่าม มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจตั้งมั่น มีจิต มีอารมณ์เป็นหนึ่ง สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนี้

คือ ไม่จำกัดว่า จะต้องเป็นภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร หรือเป็นผู้ที่อยู่ใกล้บ้าน
แล้วแต่ความประพฤติ การปฏิบัติ

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ถ้าแม้ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร หรือถ้าแม้ภิกษุผู้ถือรับนิมนต์เป็นวัตร
หรือถ้าแม้ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร หรือถ้าแม้ภิกษุผู้ทรงคฤหบดีจีวร ก็แล้วแต่ว่า
จะเป็นผู้ฟังชานหรือไม่ฟังชาน จะได้รับคำติเตียน หรือคำสรรเสริญตามสมควรแก่เหตุ

ดูกร คฤหบดี เชิญท่านให้สังฆทานเถิด เมื่อท่านให้สังฆทานอยู่ จิตจัก
เลื่อมใส ท่านนั้นเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส เมื่อตายไปจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

คฤหบดี ชื่อ ทารุกัมมิกะ ทูลสนองว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ จักให้สังฆทานตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

การให้สังฆทานแสดงความบริสุทธิ์ของจิตของผู้ให้ที่ไม่ติดในบุคคล ไม่เลือกใน
บุคคล แต่เรื่องสังฆทานก็มีปัญหาสำหรับผู้ผู้ผูกพันในผล ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ใน
รส ในโณภูมิจึงพะ ในมนุษยสมบัติ ในสวรรค์สมบัติ พอพูดถึงสังฆทาน รู้ว่ามีผลมาก
จะได้รับคำถามว่า สังฆทานทำอย่างไร จะต้องซื้อขามอ่างใส่ข้าว มีกอละมัง มีถัง
มีอะไรต่ออะไรบ้าง ถ้าขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไปจะไม่ใช่สังฆทาน นี่เพื่ออะไร ผู้ผูกพัน
ในผล แต่ไม่เข้าใจความหมายจริง ๆ ว่า ท่าน การให้ จะมีผลมากหรือน้อยนั้น
ต้องแล้วแต่เหตุ คือ ความบริสุทธิ์ของจิต

๑๗๕

เพราะฉะนั้น ที่ทารุกัมมิกะคฤหบดีกราบทูลว่า ท่านให้ท่านในภิกษุผู้เป็น พระอรหันต์หรือผู้บรรลุลอรหัตตมรรค ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้ถือผ้าบังสกุลเป็นวัตรนั้น ก็เป็นการคาดคะเน เป็นความคิดของทารุกัมมิกะคฤหบดี ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสให้ทารุกัมมิกะคฤหบดีนั้นถวายเป็นสังฆทาน แทนที่จะเป็น ปาฏิปุคคลิกทาน คือ การถวายทานเจาะจงในบุคคล

สมัยนี้แสวงหาพระอรหันต์กันหรือเปล่า บางท่านก็กล่าวว่า ท่านผู้นั้นเป็น พระอรหันต์แน่ ๆ หรือท่านผู้นั้นอยู่ป่า มีความประพฤติ มีข้อปฏิบัติที่สงบมาก ท่านผู้นี้เป็นพระอรหันต์แน่แล้ว แต่ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากพระธรรมวินัยนั้น ทุกสิ่งทุกอย่าง ประการที่ท่านจะกระทำต้องสมบูรณ์ด้วยเหตุผล

ท่านที่แสวงหาพระอรหันต์ หรือถ้าไม่สามารถที่จะแสวงหาพระอรหันต์ได้ ยากนัก ลำบากนัก ท่านก็อาจจะแสวงหาพระอนาคามี หรือพระสกทาคามี หรือพระโสดาบัน ก็ขอให้สอบถามจิตใจที่กำลังแสวงหาของท่านว่า ท่านแสวงหาพระอรหันต์ หรือว่าพระอริยบุคคลท่านใด ๆ นั้น เพื่ออะไร เพื่อจะถวายเป็นสังฆทานให้ได้ผลมากอย่าง ที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับทารุกัมมิกะคฤหบดี หรือเพื่ออะไร

เพื่อให้มีวัตถุที่จะคุ้มครองรักษาท่านให้ปลอดภัย หรือเพื่อที่จะได้ฟังธรรม ได้เข้าใจธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติให้ชัดเจนถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน เพื่อประโยชน์ แก่ตัวท่านที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตาม จะได้บรรลุคุณธรรมที่ถูกต้องด้วย

ถ. มีท่านหนึ่งอยากจะรู้จริง ๆ ว่า มีพระอรหันต์อยู่ในโลกไหม ท่านก็ไป เที่ยวแสวงหาตามที่ต่าง ๆ ไปตามจังหวัดต่าง ๆ ไปตามถ้ำ ตามอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ แล้วท่านก็กลับมาบอกว่า ไม่พบพระอรหันต์

ผมถามว่า ถ้าพบแล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นพระอรหันต์หรือไม่เป็น ท่านบอกว่า น่าจะมีอะไรที่ผิดปกติบ้าง ผมก็บอกว่า ถ้าผิดปกติอย่างนั้นเราจะรู้ได้อย่างไรว่าท่าน เป็นพระอรหันต์ ท่านก็ไม่ตอบ นี่ก็เป็นการแสวงหาเพื่ออยากรู้เท่านั้น

ถ. ผมอยากจะแสวงหาพระโสดาบัน อาจจะพบบ้าง ความประสงค์
ประการที่ ๑ อยากจะถามข้อธรรมที่ละเอียดสุขุมคัมภีรภาพ ประการที่ ๒ จะได้
ทำบุญกับพระอริยบุคคล จะได้มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

สุ. ก็เป็นความต้องการในทางกุศล คือ ต้องการที่จะได้เข้าใจสภาพธรรม
ให้ถูกต้อง และได้ส่งเสริมเกื้อกูลผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบ แต่เพื่อผลมากด้วยหรือ
เพื่อผลมาก ติดผลมาก ผูกพันในผลมาก ก็เลยไม่พ้นจากวิภวาทะ

ผลไม่เป็นไร เหตุสำคัญที่สุด คือ ได้เจริญกุศลทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็นการให้แก่
สัตว์เดรัจฉาน หรือว่าบุคคลผู้ทุศีล หรือว่าบุคคลผู้มีศีล หรือว่าเป็นพระอริยะชั้นใดก็
ตาม โอกาสของกุศลที่จะเกิดเป็นโอกาสที่หายาก เพราะฉะนั้น เมื่อมีโอกาสที่กุศลจะ
เกิดได้ ก็ควรให้เกิด เจริญให้มาก ๆ ทุกประการ เพื่อที่จะดับอกุศลธรรมได้ แต่ขอ
อย่าได้ผูกพันกับผล ผลมากก็มาก ผลน้อยก็เจริญด้วย ไม่ใช่ว่าผลน้อยแล้วไม่เจริญ
คอยหวังผูกพันอยู่กับผลมาก ซึ่งนั่นเป็นลักษณะของอภิชฌา

ทำอย่างไรจึงจะทราบว่า ใครเป็นพระโสดาบันหรือไม่เป็น ต้องอาศัยพระ
ธรรมวินัยที่ได้ทรงแสดงไว้แล้ว

ใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ขมูลสูตรที่ ๑** พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับ
พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า **ศีล** พึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และการที่จะรู้ได้นั้น ก็ไม่ใช่
เพียงชั่วเวลาเล็กน้อย ต้องอาศัยกาลเวลานานจึงจะรู้ได้ และผู้สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่
สนใจก็ไม่รู้ ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมาก็ไม่รู้

ถ้าท่านผู้ใดสนใจว่า บุคคลใดเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นพระอริยบุคคลชั้นใดก็
ตาม ซึ่งเป็นผู้ที่มีศีลสมบูรณ์ตามขั้น ผู้นั้นคงจะต้องคอยเฝ้าสังเกตเป็นเวลานานมาก
ทีเดียว ถ้าจะอาศัยการสังเกตด้วยศีล

ถ้าไม่กล่าวถึงผล กล่าวถึงเหตุ คือ ข้อปฏิบัติที่จะให้เป็นพระโสดาบัน หรือ
เป็นพระอริยบุคคล ก็ต้องอาศัยการเจริญสติปัญญา ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของ
สภาพธรรมตามความเป็นจริง ปัญญาไม่เจริญ จะเป็นพระอริยบุคคลไม่ได้เลย

เวลาที่ศึกษาการเจริญสติปัฏฐานจะพบคำหลายคำ เช่น คำว่า สังวร สัมรวม เป็นศีลด้วย เพราะเหตุว่าสังวรในพระปาติโมกข์นั้นเป็นเรื่องของบรรพชิตที่จะต้องมีความประพฤติเป็นไปตามพระวินัยบัญญัติ นั้นประการหนึ่ง และมีการสำรวมกาย วาจา ไม่ให้เป็นไปในทางทุจริต นั้นอีกประการหนึ่ง

และการสำรวมหรือสังวร ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยสติระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส สัมผัส คิดนึก ถ้าท่านผู้ใดไม่เข้าใจข้อปฏิบัติอย่างถูกต้อง หรือไม่เข้าใจแม้พยัญชนะที่ว่า สัมรวม หรือสังวร ก็อาจจะสับสนแล้วก็ปนกัน

สำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจข้อปฏิบัติคลาดเคลื่อน สัมรวมต้องทำอะไร

ถ. ค่อย ๆ เดิน

ส. ถ้าค่อย ๆ เดิน ทุกอย่างไม่เป็นปกติ มีการระแวงระวัง ผิดปกติ ซึ่งการสำรวมกิริยามารยาทเป็นเรื่องที่ถูก เป็นเรื่องที่ดี ในปกติชีวิตประจำวัน

เวลาที่มีบุคคลอื่น หรือในสถานที่ ในกาลใด กิริยามารยาทควรจะเป็นอย่างไร ก็มีการสำรวม มีการสังวรเป็นปกติ แต่เจริญสติได้แม้ในขณะนั้น โดยไม่ผิดปกติ ไม่ใช่เป็นผู้ที่คิดว่า จะเจริญสติปัฏฐาน สายตาจะต้องไม่มองที่ไหน หูไม่รับฟัง ความหมายของเสียงที่ได้ยิน จะพูดกับใครก็ลำบากเหลือเกิน กว่าที่จะกำหนดออกมาได้ ทีละคำสองคำ เพื่อที่จะให้เห็นว่าเป็นการสำรวม หรือเพื่อที่จะให้เห็นว่าเป็นการสังวร นั้นผิดแล้ว ไม่ใช่ปกติเลย นั้นเป็นการทำสำรวม เป็นการทำสังวร แต่ไม่ใช่สติที่สังวรที่ สัมรวมระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปเป็นปกติ ซึ่งบุคคลอื่นไม่อาจที่จะรู้ได้

เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานอย่างถูกต้องก็รู้ได้ว่า ใครกำลังทำ สัมรวม ซึ่งไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน แต่ว่าถ้าเป็นการเจริญสติปัฏฐาน เป็นปกติ ไม่ต้องทำสำรวม โดยมากท่านผู้ฟังอาจจะนิยมการทำสำรวม แต่ต้องเข้าใจว่า แม้พระภิกษุในครั้งพุทธกาลที่ท่านประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กิริยามารยาท อาการของท่านเป็นที่น่าเลื่อมใสเพราะเป็นปกติ ไม่ใช่เพราะทำแข็ง หรือทำสำรวม

ผิดปกติ แต่ก็มีผู้ที่สำรวจโดยไม่เจริญสติ เป็นปาดิโมกขสังวรศีล จึงมีสังวรหลายอย่าง
นี่ก็เป็นเรื่องของศีล

ความสะอาด ฟังรู้ได้ด้วยการทำงาน

ใน **ขมูลสูตร** มีข้อความอย่างนี้ แต่ใน **อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต
มหาวรรคที่ ๕** มีข้อความว่า

ความสะอาด ฟังรู้ได้ด้วยถ้อยคำ

ในอรรถกถามีข้อความอธิบายว่า

ที่ว่าความสะอาดฟังรู้ได้ด้วยการทำงานนั้น หมายความว่า ต่อหน้า ลับหลัง
ตรงกัน คือ บุคคลบางคน คำที่พูดต่อหน้าไม่สมกับคำที่พูดลับหลัง และคำที่พูดลับ
หลังไม่สมกับคำที่พูดต่อหน้า

อีกอย่างหนึ่ง ถ้อยคำที่พูดก่อนไม่สมกับถ้อยคำที่พูดทีหลัง และถ้อยคำที่พูดที
หลังไม่สมกับถ้อยคำที่พูดก่อน ผู้นั้นเมื่อกล่าวอยู่ ใคร ๆ ก็ทราบได้ว่า เขาเป็นผู้ไม่
สะอาด

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรงประกาศว่า สำหรับผู้มีศีลสะอาด
คำก่อนกับคำหลังสมกัน คำหลังกับคำก่อนสมกัน ที่พูดต่อหน้ากับที่พูดลับหลังสมกัน
เพราะฉะนั้น จึงสามารถที่จะทราบได้ว่า ผู้นั้นสะอาด

ในอรรถกถา ยกเรื่องของถ้อยคำเป็นการอธิบายความหมายของความสะอาด
ฟังรู้ได้ด้วยการทำงาน

ถ. มีปัญหาว่า คนที่จะมีอินทรีย์สังวร ไม่ควรที่จะละเลยศีลสังวรด้วย โรง
เหล้าก็ดี ในทนต์คลับก็ดี เราถือว่าเป็นที่โจคร ควรจะมีศีลสังวรด้วยเพื่ออุปการะในการ
เจริญสติปัฏฐาน ๔ ไม่ใช่ว่าเจริญสติปัฏฐาน ๔ ไปไหน ๆ ก็ได้ ไปในทนต์คลับก็ได้
ไปตามที่ที่เป็นโจคร ที่ไม่สมควรแก่สมณะ ไม่สมควรแก่ความสงบ เราก็ไม่ควรไป
ผสมเข้าใจอย่างนี้ แต่เคยสนทนาเป็นส่วนตัวกับอาจารย์ อาจารย์บอกว่า ที่ในทนต์คลับก็
เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้ ถ้าเหตุการณ์จริง ๆ เกิดขึ้นมา ผมไปในทนต์คลับแล้วจะเจริญสติ

ปฏิฐาน ๔ ด้วย นี่เห็นจะลำบาก หรืออาจจะง่ายกับบางคนที่มีอินทรีย์แก่กล้า เป็นพละแล้ว แต่ถ้าเราพูดไม่เป็นหลักทั่วไป เกรงว่าคนใดคนหนึ่งที่เขาจะโจมตีทางนี้จะไปโทษกันว่า สติปฏิฐาน ๔ ไปในทิศลับก็ได้ ไปที่ไหน ๆ ก็ได้

ผมคิดว่า ควรจะมีคำว่า ศีลสังวรกับอินทรีย์สังวรควรคู่กันไป เว้นแต่มีข้อยกเว้นบ้าง คือ เว้นที่เราจำเป็นจะต้องไป ชัดไม่ได้ เพื่อนชวนไปในทิศลับคืนนี้ เพื่อไม่ให้เสียเวลาไปตลอด ๖ ชั่วโมงในในคืนกลับ เราควรมีสติเกิดขึ้นเสียบ้าง อย่างนี้ผมว่าน่าจะเป็นทางสายกลางพอสมควรแก่ศีลสังวรและอินทรีย์สังวร ไม่ขัดกัน อาจารย์จะว่าอย่างไร โปรดกรุณาด้วย

สุ. มีศีลกันคนละเท่าไร เหมือนกันหมด เท่ากันหมด หรือต่างกันเป็นเพศของบรรพชิตและเพศของฆราวาส แต่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ

ผู้ที่เป็นฆราวาสมีศีลเท่าไร ถ้าศีล ๒๒๗ ไปโน่นไม่ได้ ไปนี่ไม่ได้ เป็นสถานที่ที่ไม่ควรไป ตัวอย่างในพระไตรปิฎก ท่านไม่ได้มีเจตนาที่จะไปดูหญิงฟ้อนรำ ท่านเที่ยวบิณฑบาตในพระนคร แล้วในพระนครขณะนั้นมีหญิงฟ้อนรำ

ถ. เรื่องอโคจร ผมขับรถแท็กซี่ผมไปทุกหนทุกแห่ง แม้กระทั่งที่เลวที่สุดผมก็เคยไป เมื่อผมไปถึง ผมก็ไม่ยินดีไม่ยินร้าย อย่างนี้จะแก้ไขอย่างไรจึงจะถูกต้อง

สุ. ในขณะนั้นยังเป็นตัวตนอยู่ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จะระลึกถึงสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดปรากฏเพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริงของแต่ละคน จะไปที่ไหนก็มีเหตุปัจจัยของบุคคลนั้นที่จะเกิดมา มีอาชีพอย่างนี้ ไปอย่างนั้น ทำอย่างนั้น มีเหตุปัจจัยที่จะให้ดำเนินชีวิตไปทุกวินาที ทุกชั่วโมง ทุกวัน ที่ว่าชีวิตจะดำเนินไปอย่างนั้นอย่างนั้น จะไปสู่สถานที่นั้น สถานที่นี้ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จะกั้นสติทำไม พระผู้มีพระภาคไม่เคยส่งเสริมให้พุทธบริษัทเป็นผู้ที่หลงลืมสติเลย ไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือบรรพชิต แต่ให้เข้าใจการเจริญสติปฏิฐาน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ที่ท่านผู้ฟังจะตั้งใจว่า จะทำวิปัสสนา หรือจะให้สติเกิดที่นั่นสัก ๕ หรือ ๖ นาที ดีกว่าปล่อยให้พลัดเพลินไปในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะโดย

ที่ไม่ให้สติเกิด ซึ่งนั่นเป็นตัวท่านที่จะทำ ไม่ถูกเสียแล้ว ผู้ที่มีปกติเจริญสติแม้อยู่ในที่
เช่นนั้น สติจะลึกขึ้นได้ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ

การที่บุคคลใดจะเป็นพระโสดาบันบุคคล ไม่ใช่จะไปรู้ชีวิตของคนอื่นที่มีศีล
๒๒๗ โดยที่ตัวท่านไม่ใช่ผู้มีศีล ๒๒๗ แต่มีศีลเพียง ๕ เท่านั้น เมื่อท่านเป็นผู้มีศีล ๕
ท่านจะต้องรู้ความจริงของตัวท่าน ไม่ใช่ของบุคคลผู้มีศีล ๒๒๗ ตามสภาพธรรมตาม
ความเป็นจริง และไม่ใช่มีความตั้งใจว่า จะให้สติเกิดสัก ๕ นาที ๖ นาที ซึ่งไม่ใช่
ขณะที่สติเกิดระลึกได้จริง ๆ

เวลาที่สติที่เป็นสัมมาสติเกิดระลึกได้จริง ๆ เป็นอนัตตา กะเกณฑ์ไม่ได้ สติ
เกิดขณะใดก็ระลึกถึงลักษณะของนามหรือรูปที่กำลังปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจในขณะนั้น เพื่อละการยึดถือ

ชีวิตจริง ๆ ของแต่ละคน จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะพูด จะนิ่ง จะคิด
เรื่องอะไร ที่ไหนก็ตาม สติและปัญญาจะต้องระลึกถึงชัดในสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน
แม้ในขณะนั้น จึงจะละได้ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล มิฉะนั้นแล้ว เวลา
เห็นหญิงฟ้อนรำ พระภิกษุท่านนั้นท่านจะหลงตลอดในอริยสัจธรรมได้ไหม ถ้าท่านกัน
สติไว้ไม่ให้เกิด

ถ. ในฐานะที่เราเป็นปุถุชนต้องมีสัญญา มีสมมติบัญญัติ เป็นพื้นอยู่เสมอ
ถ้ามีการเจริญสติเป็นปกติมาเพิ่มอีกอย่าง จะทำเป็นอย่างไร ยังข้องใจอยู่

ส. ไม่ใช่ว่าผู้ที่เจริญสติไม่มีสัญญา หรือไม่ใช่ว่าผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้วไม่
มีสัญญา

สัญญาเป็นสภาพธรรมที่จำ ขณะที่กำลังจำได้ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่มี
จริง ความจำนั้นมีจริง เป็นนามธรรม รูปธรรม จำอะไรไม่ได้เลย แต่ความจำนั้นมี
หลายอย่าง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปพร้อมกับจิตแต่ละขณะ สัญญาเจตสิกเกิดขึ้นกับจิต
ดวงไหนก็ดับไปพร้อมกับจิตดวงนั้น

ตอนที่ยังไม่ได้เจริญสติปฏิฐาน มีสัญญาวิปลาส เห็นสิ่งที่ไม่เพียงทุก ๆ ขณะนี้
ว่าเพียง สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ก็ปรากฏ แต่ไม่ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของ

นามธรรมและรูปธรรม กำลังได้ยิน เสียงก็เป็นอย่างหนึ่ง ได้ยินก็เป็นอย่างหนึ่ง สภาพที่รู้เรื่องก็เป็นนามธรรมอีกอย่างหนึ่ง แต่ไม่ประจักษ์ว่า เสียงดับ ได้ยินดับ หรือสภาพนามธรรมที่รู้เรื่องดับ ก็จำว่า เป็นเราที่ได้ยิน

เพราะฉะนั้น ที่จำคำต่าง ๆ ก็เป็นสัญญาที่จำเรื่องราวถ้อยคำทางใจ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้าไม่เคยเรียนภาษาหนึ่ง จะไปจำภาษานั้นไม่ได้ แม้แต่การที่จะจำคำซึ่งเป็นพยัญชนะ บัญญัติ ก็จะต้องอาศัยเหตุปัจจัยด้วยว่า ทำไมสัญญาที่จำคำนี้ เป็นภาษานี้จึงเกิดขึ้นได้ ถ้าไม่มีเหตุปัจจัย ไม่มีการฟัง ไม่มีการสำเนียง ไม่มีการศึกษา สัญญาที่จะจำคำนั้นเป็นอีกภาษาหนึ่งก็เกิดขึ้นไม่ได้

๑๗๖

สภาพธรรมทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แม้สัญญาไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เคยมีสัญญาในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะด้วยความเป็นตัวตน ด้วยความเป็นกลุ่มก้อนต่าง ๆ เป็นความเห็นผิด เป็นการยึดมั่นในสภาพธรรมนั้น ๆ ขณะที่เจริญสติ ก็มีสัญญาเจตสิกเกิดร่วมกับจิตที่มีสัมมาสติที่ระลึกรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ นี่เป็นเหตุที่ถ่วงระลึกเนื่อง ๆ ในลักษณะที่เป็นรูป ก็จำ ระลึกได้ แล้วก็รู้ว่า ลักษณะนั้นเป็นรูปธรรม สัญญาที่เคยวิปัสสมานานก็จะลดน้อยลง เพราะสัญญาที่เกิดพร้อมกับมรรคมองค์ ๘ ทำให้รู้ว่า สภาพธรรมนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์เพราะไม่เที่ยง

ถ. การเจริญสติ ผมพยายามจะปฏิบัติตามที่อาจารย์อธิบาย ตาเห็นรูป เห็นสี เห็นที่ไรก็สีแดง สีเขียว สีเหลืองทุกที ไม่ทราบว่าจะมนสิการอย่างไรจึงจะถูกต้องตามที่ว่า ตาเห็นรูป ก็รู้ว่ามีรูป

สุ. การเห็นสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง สีทั้งหลายที่เห็นนี้ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่น ในขณะที่สติเกิดขึ้นระลึกได้ รู้ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏให้รู้ทางตานั่นก็เป็นเพียงสภาวาลักษณะ เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่เสียงที่ปรากฏทางหู ไม่ใช่กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก ไม่ใช่รูปอื่น ๆ ไม่ใช่นามธรรม แต่เป็นของจริงชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏ เพื่อจะได้ชิน แล้วละคลายการที่เคยพอใจ เกิดอภิขณบ้าง โทมนัสบ้างในสิ่งที่ปรากฏทางตา จนกว่าปัญญาจะรู้ทั่ว พิจารณาทั่วนามรูปทั้งหมด รู้ชัดขึ้นแล้วละคลายมากขึ้น สามารถประจักษ์สภาพธรรมทั้งหมดตามความเป็นจริงได้ตามที่ปรากฏ และตามที่สติระลึกในขณะนั้น เพียงรู้เท่านั้นว่า สิ่งนี้กำลังปรากฏทางตาเป็นแต่เพียงรูปชนิดหนึ่ง

คำว่า “สี” หมายความว่าสิ่งที่ปรากฏทางตา อย่าไปติดในความหมายของพยัญชนะที่เราเคยใช้กันในภาษาไทย พอพูดถึงสี ก็จะเป็นสีต่าง ๆ ซึ่งความจริงก็ถูกหมายความว่าสีต่าง ๆ นั้นปรากฏให้รู้ได้ทางตา ไม่ใช่ห้ามคิด แต่ให้รู้ตามความเป็น

จริง ขณะที่เกิดความคิดว่า นี่สีแดง สติระลึกได้ว่า สภาพที่คิดนั้นก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ผู้ใดระลึกได้มาก ผู้นั้นก็รู้สภาพความเป็นจริงของสภาพธรรมแต่ละชนิดมากขึ้น แล้วจะคลายมากขึ้น

ถ. การเรียนมหาสติปัฏฐานหรืออภิรกรรม ผมเข้าใจว่า จะต้องเรียนสมมติบัญญัติด้วย ไม่ใช่เรียนแต่ปรมาตถ์ ถ้าเรียนแต่ปรมาตถ์ สงสัยจะเป็นบ้า ผมเข้าใจแบบปุณฺณ เรารู้ปรมาตถ์ เห็นก็แค่เห็น ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าเราไปคิดแต่ปรมาตถ์เท่านั้น เราจะไม่สมมติ เราจะไม่บัญญัติ กลายเป็นบ้า เราต้องเรียนทั้ง ๓ อย่างใช้ไหม และเน้นไปทางปรมาตถ์ ปรมาตถ์ คือ ของจริงของแท้ที่พระพุทธเจ้าท่านสั่งสอน แต่สมมติ บัญญัติเราทำไม่ได้ ผมยังข้องใจอยู่ทุก

สุ. ความรู้มี ๓ ชั้น คือ ชั้นการศึกษา ชั้นปฏิบัติ และชั้นปฏิเวธ

ชั้นการศึกษา ถ้าไม่มีคำ ไม่มีพยัญชนะ ไม่มีอรรถ ก็ไม่รู้เรื่องอะไร ชั้นของปริยัติจึงต้องมีอรรถ พยัญชนะ

สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงสภาวะลักษณะของสภาพธรรมนั้นโดยใช้พยัญชนะ อรรถ ที่ไม่ทำให้คนฟังเข้าใจผิดหรือคลาดเคลื่อน

ในการปฏิบัติ เมื่อผู้ฟังเข้าใจปรมาตถธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนแล้ว การเจริญสติเพื่อจะได้รู้ตามความเป็นจริงว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นปรมาตถธรรมจริง ๆ จะต้องอาศัยสติระลึกถึงสภาวะลักษณะที่เป็นปรมาตถธรรม อย่างขณะที่กำลังคิดเป็นนามธรรม เป็นปรมาตถธรรม ไม่ใช่เราคิด ไม่ใช่ตัวตนที่คิด สภาพธรรมที่คิดนั้นเป็นของจริง เป็นนามธรรมที่กำลังรู้เรื่องที่คิด ไม่ใช่รู้สี ไม่ใช่รู้เสียง ไม่ใช่รู้กลิ่น ไม่ใช่รู้รส สติจะต้องระลึกได้ มิฉะนั้นแล้วเวลาคิดที่ไรก็เป็นตัวตนทุกที ละคลายอัตโนมัติไม่ได้เลย ห้วนไหวไป หรือใช้วิธีพยายามไปกันไว้ บังคับไว้ไม่ให้คิด ผู้นั้นจะไม่รู้ปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ละเอียด ต้องฟังให้เข้าใจ และจะต้องเจริญสติด้วย ถ้าเพียงแต่ฟังเท่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ธรรมได้ว่า ลักษณะของ

สตินั้นเป็นอย่างไร และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของสติที่เป็นปรมาัตถธรรมนั้นคืออะไร ถ้าไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่รู้ปรมาัตถธรรม จะละคลายความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมทั้งหลายว่าเป็นตัวตนให้หมดไม่ได้เลย ไม่มีหนทางอื่น เพราะความเป็นตัวตนนี้จะยึดและลึกมากทีเดียว

ถ. เรื่องของความคิด รู้สึกว่าไม่กระจ่างแจ้งนัก คือ ขณะที่เราคิดเรื่องอะไร เรามักจะคิดเป็นเรื่อง เราไม่สามารถจะแบ่งอีกใจหนึ่งไปคิดว่า นั่นคืออาการของความคิด อาการที่คิดกับเรื่องที่คิดซ้อนกันอยู่ ไม่ทราบจะแบ่งแยกอย่างไร

สุ. ถ้ามีตัวตนที่จะทำ ไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน นี่เป็นความสำคัญที่สุดเวลาที่ฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐานยังไม่ละเอียดย อาจจะมีความเข้าใจว่า จะต้องพยายามทำอย่างนั้น จะต้องพยายามทำอย่างนี้ นั่นไม่ใช่ลักษณะของสติ แต่เป็นลักษณะของตัวตน

สติเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เป็นอนัตตา เป็นสภาพที่ระลึกได้ โดยสภาวะลักษณะ สติเป็นโสภณเจตสิก เกิดร่วมกับโสภณจิต คือ จิตประเภทที่ดีงามเท่านั้น ในอกุศลจิตทุกดวงไม่มีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้น เป็นไปในทานขณะใด ขณะนั้นมีสภาวะลักษณะที่เป็นนามธรรม คือ สติ ที่ทำให้ระลึกได้ในทาน ถ้ามีการวิริยอุตสาหะในขณะใด ขณะนั้นก็เป็ สติที่ระลึกเป็นไปในกการวิริยในขณะนั้น เวลาที่จิตใจไม่สงบ เกิดการระลึกขึ้นได้ว่าเป็นอกุศลธรรม มีอุบายวิธีที่จะทำให้จิตสงบ ก็เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในการทำให้จิตสงบ

สำหรับสติปัฏฐาน สติเป็นสภาพที่ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง สภาพที่ระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น เห็นก็ยังคงเห็น คือ รู้สือนั่นเอง ได้ยินก็เป็นสภาพที่ได้ยิน คือ รู้เสียงนั่นเอง เป็นจิตแต่ละประเภทซึ่งจะสลับหน้าที่หรือกิจการงานไม่ได้ จิตเห็นจะมารู้เสียงไม่ได้ จิตได้ยินจะไปรู้สีไม่ได้ ฉะนั้น สติที่ระลึกได้ในขณะที่เห็นว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะแต่ก่อนเคยเป็นเราเห็นโดยไม่ต้องนึกเลย แต่นั่นเป็นความเห็นผิด ถ้าเป็นความเห็นถูก ต้องอาศัยสติที่ระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น รู้ว่า ที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น เวลาที่เกิดความนึกคิดขึ้น สติก็ระลึกได้ จะคิดเรื่องอะไรก็ตาม ขณะที่คิดนั้นเป็นนามธรรม ความคิดนั้นก็หมด แต่ประเดี๋ยวก็เกิดความคิดอีก มีเหตุปัจจัยที่จะให้คิดเรื่องอะไรก็คิดเรื่องนั้น และสติก็ระลึกได้ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม ที่ละเล็กทีละน้อย จนกระทั่งนามและรูปที่เกิดปรากฏเป็นปกติประจำวันนั้น สติก็สามารถเริ่มระลึกได้ตามความเป็นจริงว่า เป็นนามแต่ละชนิด เป็นรูปแต่ละชนิด ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพียงแต่สติระลึกในขณะที่สภาพธรรมชนิดหนึ่งชนิดใดปรากฏ กำลังเห็น เห็นแล้ว สติระลึกได้ กำลังได้ยิน ปรากฏแล้ว สติระลึกได้ คตินึกเกิดขึ้นปรากฏ สติระลึก ขณะที่รู้ในขณะนั้นว่า ความคิดนั้น สภาพที่คิดนั้น ก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น เป็นสติที่ระลึกได้ และรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ไม่ใช่มีตัวตนพยายามจะไปทำอย่างนั้น พยายามจะไปทำอย่างนี้

ถ. ในขั้นปฏิบัติ ผมเคยพิจารณาว่า เห็นรูป รู้รูป และมีจิตอื่นเกิดดับสลับต่อกัน ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบายเกี่ยวกับจิตที่สลับต่อกัน

สุ. จิตเกิดดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็วมาก ใครรู้ ผู้ที่เจริญสติรู้ ผู้ที่ไม่เจริญสติไม่ทราบเลยว่า จิตชนิดหนึ่งเกิดปรากฏแล้วก็หมด และมีลักษณะของจิตอื่นเกิดต่อไป เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติเป็นผู้ที่สำเนียง รู้ลักษณะของนามและรูปแต่ละชนิดแต่ละชนิดที่เกิดดับสลับต่อกัน เป็นของธรรมดาสำหรับผู้เจริญสติที่จะรู้อย่างนี้ ไม่ใช่ผู้ที่บังคับสติ ผู้ที่บังคับสติจะไม่รู้อย่างนี้เลย แต่ถ้าเป็นผู้ที่เจริญสติแล้ว ก็ารู้สภาพลักษณะของนามและรูปซึ่งเกิดดับแต่ละลักษณะสลับต่อกัน

ถ้าพูดอย่างโลก ๆ ทุกท่านก็คงจะเข้าใจได้ว่า วันเวลาประกอบด้วยขณะแต่ละขณะ จากวัน แบ่งเป็นชั่วโมง แบ่งเป็นนาที แบ่งเป็นวินาที และเป็นเสี้ยววินาที ซึ่งเป็นขณะที่สั้นมาก สำหรับทางธรรมนั้น จะมีสภาพธรรมที่เกิดปรากฏทุก ๆ ขณะในเสี้ยววินาทีนั้นอย่างรวดเร็วด้วย ที่เราเรียกว่าเป็นวัน ต้องมีเหตุการณ์หลายอย่างเกิดขึ้น และในแต่ละชั่วโมงก็ต้องมีสิ่งที่เกิดปรากฏ ในแต่ละนาที หรือวินาที ก็ต้องมี

สภาวะลักษณะที่ปรากฏ เป็นสภาพที่ปรากฏให้รู้ในขณะนั้น ซึ่งแต่ละขณะมีสภาวะจริง ๆ ปรากฏนิดเดียวแล้วก็หมดไป อย่างเช่นขณะหนึ่ง นิดเดียว ปรากฏแล้วหมดแล้วก็กลับคืนมาไม่ได้เลย แต่ผู้ที่ไม่เจริญสติไม่รู้ในสภาพของสภาวะลักษณะที่ปรากฏชั่วขณะนิดเดียวแล้วก็หมดไป หรือแม้แต่นามธรรมที่เกิดขึ้นมาแล้วก็หมดไป และก็เห็น เป็นได้ยิน เป็นเรื่องอื่น เป็นแข็ง เป็นร้อน เป็นกลืน เป็นอะไรต่อไป ก็เป็นสิ่งปรากฏชั่วขณะที่สั้นมาก ของแต่ละขณะ ของแต่ละชั่วโมง ของแต่ละวัน ซึ่งจะมีสภาพลักษณะของปรมัตถธรรมจริง ๆ ปรากฏให้รู้

แต่ผู้ที่จะรู้ว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ต้องเป็นเพราะสติระลึกถึงลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม แต่เป็นสิ่งที่เคยไม่รู้มานาน การที่สติจะเริ่มระลึกถึงลักษณะของนามของรูป จึงต้องอาศัยกาลเวลานาน ไม่ใช่เล็กน้อย

สำหรับข้อต่อไปที่ว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในคราวมีอันตราย

ในอรรถกถามีข้อความว่า

ถามะ หรือ ถาโม คือ กำลัง ความเพียร ความพยายาม ในที่นี้หมายความว่า ถึง ญาณถามะ ได้แก่ กำลังของญาณ จริงอยู่ กำลังญาณของผู้ใดไม่มี ผู้นั้นเมื่อเกิดอุปัทวะขึ้น มองไม่เห็นสิ่งที่ควรถือเอา กิจที่ควรทำ เทียบไปเหมือนคนเข้าไปสู่เรือนมืด พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า กำลังใจ พึงทราบได้เมื่อมีอันตรายเกิดขึ้น

ผู้ที่มีญาณ ที่มีกำลัง ความหวั่นไหวก็น้อยลง ไม่ว่าสิ่งใด ๆ จะเกิดขึ้น

สำหรับประการสุดท้าย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ปัญญาพึงรู้ได้ ด้วยการสนทนา

ในอรรถกถามีข้อความว่า

ถ้อยคำของผู้มีปัญญาทราบน้อมเลือนลอย เหมือนวัตถุที่ลอยอยู่ในน้ำ

คือ แล้วแต่ลมหรือกระแสน้ำจะพัดพาไป กลับไปกลับมาอย่างไรก็ได้

ส่วนถ้อยคำของผู้มีปัญญาย่อมมากด้วยปฏิภาณ

เพราะฉะนั้น ที่จะรู้ว่าใครเป็นพระอรหันต์ เป็นพระอนาคามีบุคคล เป็นพระสกทาคามีบุคคล เป็นพระโสดาบันบุคคล โดยไม่สนทนาได้ไหม เห็นเฉย ๆ รู้ได้ไหม และการที่จะรู้ได้จากการสนทนา จะต้องอาศัยกาลเวลานานด้วย ไม่ใช่เวลาเล็กน้อย และเป็นผู้ที่สนใจจึงจะรู้ได้ ผู้ไม่สนใจก็ไม่ว่า ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้ ผู้มีปัญญาทรมาก็ไม่รู้

ใน **อังกุตตรนิกาย จตุกนิบาต สัปปริสวรรค ที่ ๑**

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังขปुरुष และอสังขปुरुษที่ยิ่งกว่าอสังขปुरुษสังขปुरुษ และสังขปुरुษที่ยิ่งกว่าสังขปुरुษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้มีว่า

อสังขปुरुษนั้น เป็นผู้ที่ไม่มียึด เป็นผู้ที่ฆ่าสัตว์ เป็นต้น และอสังขปुरुษที่ยิ่งกว่าอสังขปुरुษนั้น ก็เป็นผู้ที่นอกจากเป็นผู้ที่ไม่มียึด ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ผิดศีลข้ออื่น ๆ ด้วยตนเองแล้ว ก็ยังชักชวนผู้อื่นให้ผิดศีล ถ้าผู้ใดนอกจากตัวเองจะกระทำอย่างนั้น แล้ว ยังชักชวนให้ผู้อื่นกระทำด้วย ผู้นั้นเป็นอสังขปुरुษที่ยิ่งกว่าอสังขปुरुษ

ถ้าเป็นสังขปुरुษก็เป็นผู้ที่จะเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น และสังขปुरुษที่ยิ่งกว่าสังขปुरुษ คือ นอกจากบุคคลนั้นจะงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ยังชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ และให้เป็นผู้ที่มีศีลประการอื่น ๆ ด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสังขปुरुษ และอสังขปुरुษที่ยิ่งกว่าอสังขปुरुษสังขปुरुษ และสังขปुरुษที่ยิ่งกว่าสังขปुरुษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อสังขปुरुษ เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีhiri ไม่มีโอตตปปะ มีสุตะน้อย เป็นคนเกียจคร้าน มีสติหลงลืม มีปัญญาทึบม บুদ্ধนี้เราเรียกว่า อสัปปุรุษ

ผู้ที่เป็นเช่นนี้จะเป็นพระอรหันต์ไม่ได้ ผู้ที่มีสติหลงลืม หรือว่าเป็นผู้ที่มีสุตะน้อย มีปัญญาทึบม

ส่วนอสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษ เป็นโชน

คือนอกจากจะเป็นบุคคลที่ไม่มีศรัทธา ไม่มีhiri ไม่มีโอตตปปะ มีสุตะน้อย เป็นคนเกียจคร้าน มีสติหลงลืม มีปัญญาทึบม ด้วยตนเองแล้ว ก็ยังชักชวนบุคคลอื่นให้เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีhiri ไม่มีโอตตปปะ ให้มีสุตะน้อย ให้เป็นคนเกียจคร้าน ให้มีสติหลงลืม ให้เป็นผู้มีปัญญาทึบม บุคคลนั้นเป็นอสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น จะให้ไม่เจริญสติจะได้ไหม จะเป็นหนทางที่จะให้ผู้นั้นรู้แจ้ง อริยสัจธรรมได้ไหม ไม่ได้ อย่าเข้าใจผิดในการเจริญสติปฏิฐาน และอย่าชักชวนบุคคลอื่นให้หลงลืมสติด้วย เพราะถ้าเป็นอย่างนั้น ผู้นั้นเป็นอสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปปุรุษ

ส่วนสัปปุรุษ ก็โดยนัยตรงกันข้าม และสัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษนั้น นอกจากตนเองจะมีศรัทธา มีhiri มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต ปรารภความเพียร มีสติ มีปัญญาแล้ว ยังชักชวนผู้อื่นให้เป็นผู้ที่มีศรัทธา มีhiri มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต ปรารภความเพียร มีสติ มีปัญญาด้วย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปปุรุษ เป็นโชน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด มีความดำริผิด ๆ ล ๆ และเป็นมรรคอื่น ๆ ครบทั้ง ๘ องค์ คือ ตั้งแต่มีฉันทวิมูขิ มิฉันทังกับปะ มิฉนทวาจา มิฉนทกัมมันตะ มิฉนทอาชีวะ มิฉนทวยามะ มิฉนทสติ มิฉนทสมาธิ

บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปปุรุษ

ส่วนอสังขารที่ยิ่งกว่าอสังขาร คือ นอกจากตนเองมีความเห็นผิด ดำริผิดในมรรคมีองค์ ๘ แล้ว ยังชักชวนผู้อื่นให้มีความเห็นผิด มีความดำริผิด เจริญมรรคที่เป็นมิจฉามรรค

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิเลสสังขาร เป็นไฉน

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ที่มีมรรค ๘ ผิด ก็ยังเป็นผู้ที่มีความรู้ผิด เป็นผู้มีความพินิจผิด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสังขาร

ส่วนผู้ที่เป็นอสังขารที่ยิ่งกว่าอสังขาร นอกจากตนเองจะเจริญมรรคผิด รู้ผิด พินิจผิดแล้ว ยังชักชวนบุคคลอื่นให้เจริญมรรคผิด รู้ผิด และพินิจด้วย

๑๗๗

ส่วนสัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษก็โดยนัยตรงกันข้าม นอกจากนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงลักษณะของคนชั่ว และคนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว คนดี และคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี บุคคลผู้มีธรรมอันลามก และบุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันงาม และบุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม

เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะต้องพิจารณาไตร่ตรองว่า ผู้ใดชักชวนให้ท่านเจริญสติ หรือผู้ใดชักชวนให้ท่านหลงลืมสติ ก่อนที่จะไปรู้ว่า ใครเป็นพระอรหันต์ ใครเป็นพระอนาคามี ใครเป็นพระสกทาคามี ใครเป็นพระโสดาบัน เพียงแต่หนทางข้อปฏิบัติ ท่านก็ควรจะพิจารณาไตร่ตรองว่า ผู้นั้นเป็นสัปบุรุษ หรือว่าอสัปบุรุษ

ถ. ศील ๕ ก็ปฏิบัติสติปัฏฐานได้ไซ้ไหม นอกจากศีล ๕ แล้ว จะต้องเป็นหลักอะไรประจำในใจว่า ๑. ทำนั้นไม่ได้ ๒. ทำนี้ไม่ได้ จึงจะได้นามรูปปริเฉทญาณ

สุ. นามรูปปริเฉทญาณเป็นผลของการเจริญสติ นอกจากการเจริญสติแล้ว ไม่มี จะใช้วิธีอื่นนั้นไม่ได้ หนทางเดียวคือการเจริญสติ สมบูรณ์เมื่อไรก็ถึงเมื่อนั้น แต่ต้องอาศัยเหตุ คือ การเจริญสติ และการแสวงหาพระอริยเจ้า ก็อย่าข้ามข้อปฏิบัติที่จะให้เป็นพระอริยเจ้า

ถ. การเจริญสติจะต้องเจริญด้วยตัวของตัวเอง สมมติว่าเรารู้ว่าท่านผู้นี้เป็นพระอรหันต์ ก็ไปถามท่านว่าท่านเจริญสติอย่างไรจึงเป็นพระอรหันต์ ท่านก็ต้องตอบอย่างที่ท่านอาจารย์กำลังบรรยาย เพราะพระอรหันต์ท่านก็นำเรื่องนี้มาจากพระพุทธเจ้า และท่านก็เจริญสติของท่านไปจนสามารถสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ เป็นตัวของท่านเอง ถ้าจะเอาเรื่องนี้หรือผลนี้ไปยื่นให้กับบุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ไม่สามารถจะทำได้ เพราะฉะนั้น การเจริญสติก็เห็นชัด ๆ อยู่ว่า เกิดอยู่ที่ตนเอง คนอื่นนำมาให้ไม่ได้

คามิกะ. ผมได้ฟังว่า อยากรู้จักพระอรหันต์บ้าง พระโสดาบันบ้าง รู้ยากครับ พระอรหันต์จริง ๆ พระพุทธเจ้าก็บัญญัติว่า อย่าไปอวด ถ้าไม่ได้เป็น ก็เป็นปาราชิก

มีอยู่เรื่องหนึ่ง เณรเดินติดตามพระรูปหนึ่ง และบ่นอยากรู้จักพระอรหันต์ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร พระท่านก็บอกว่า คนที่ไม่เจริญอะไร แม้แต่จะเดินใกล้พระอรหันต์ก็ไม่รู้ แต่ท่านก็ไม่บอกว่าท่านเป็น แท้ที่จริงท่านเป็นพระอรหันต์

อีกเรื่องหนึ่ง ในธรรมบทประโยค ๓ พระ ๖๐ รูปเรียนกัมมัญฐานจากพระพุทธเจ้า ไปถึงชนบทแห่งหนึ่ง ที่นั้นมีโยมผู้หนึ่งเกิดความเลื่อมใส มานิมนต์พระให้อยู่ที่นั่น จะถวายภัตตาหารเช้า ถวายเพลเอง เวลาผ่านไประยะหนึ่ง โยมนั้นก็ถามว่า ท่านเรียนอะไร ดิฉันจะเรียนบ้างได้ไหม พระก็บอกว่า ได้ พระพุทธเจ้าท่านไม่ห้ามหรอก ก็บอกกัมมัญฐานให้โยมคนนั้น อยู่มาสักเดือนหนึ่ง พระรูปหนึ่งอยากฉันแกงนั้น แกงนี้ โยมก็เอามาถวาย สัก ๓ เพียรพระรูปนั้นชักใจไม่ดี นึกว่า เรานึกเท่านั้น ก็เอามาถวายได้ ถ้าเรานึกสิ่งที่ไม่เหมาะไม่ควร ก็น่าอายโยม

แต่โยมคนนั้นได้บรรลุถึงพระอนาคามี บอกน้อยเดี๋ยวก็สำเร็จ พระยังไม่รู้เรื่องยังเป็นปุถุชนทั้งนั้น นี่เป็นเรื่องลำบาก เฉพาะตนจริง ๆ คนอื่นรู้ไม่ได้

สุ. ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า ท่านไม่ประกาศตน พอจะนึกได้ไหมว่าเพราะอะไร และเพราะเหตุใดบุคคลที่ไม่ใช่พระอริยเจ้าจึงประกาศตน

ผู้ที่เจริญสติเป็นผู้ที่ละเอียด เมื่อเจริญสติ รู้ในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดกับตนซึ่งเป็นปุถุชน ฉันทใด ปุถุชนอื่นก็ฉันทนั้น เมื่อเจริญสติก็สำเนียงรู้ลักษณะของนามของรูป แม้แต่ปัจจัยที่จะทำให้กายชนิดใดเป็นไป วาจาชนิดใดเป็นไป ผู้นั้นก็ทราบว่าการที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะเอ่ยว่า เป็นผู้บรรลุคุณธรรมขั้นนั้นขั้นนี้ เพราะอะไร มีอะไรที่ทำให้ต้องเอ่ยออกมาว่า เป็นผู้บรรลุคุณธรรมขั้นนั้นขั้นนี้ เพื่ออะไร แต่ถ้าแสดงเหตุผลตามธรรมวินัยให้ผู้อื่นได้ฟังได้เข้าใจ ก็ย่อมไม่เหมือนกับการที่จะพูดถึงผล แต่พูดถึงเหตุที่ถูกต้อง เพื่อให้ผู้อื่นได้เข้าใจ ได้พิจารณา ได้สอบถาม ได้ประพฤติ ได้ปฏิบัติ ได้ตรวจสอบ และได้พิสูจน์ด้วยตนเอง

ถ. สัมมาสติ เท่าที่ผมเข้าใจ ไม่มีตัวตน เกิดขึ้นเอง แต่มีปัญหาว่่าเกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดขึ้นเองได้หรือ ถ้าเกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุก็ผิดหลักของพระผู้มีพระภาคที่ตรัสว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมาจากเหตุ แล้วจะเกิดขึ้นเองได้อย่างไร ผมขอเรียนว่า เหตุมีเหมือนกัน แต่ไม่ใช่เหตุที่จะไปทำ เหตุ คือ ฟัง เพื่อให้รู้จักคำว่า สัมมาสติ สตินี้เกิดขึ้นเอง ฟังบ่อย ๆ พอรู้เรื่อง สติจะเกิดขึ้นเอง

อะไรเป็นเครื่องระลึก ระลึกคำสอนเมื่อวาน เมื่อปีก่อน อยู่ในใจ เป็นเครื่องระลึก แล้วสัมมาสติจะเกิด เรารู้ทันว่า นั่นเป็นนาม นั่นเป็นรูป เพราะฉะนั้นอาจารย์จึงใช้คำว่า ไม่ขัดข้องในที่ทุกสถาน จะเป็นที่ไหน ๆ ก็ไม่ขัดข้อง เพราะไม่มีตัวที่จะไปทำ อาจะเกิดขึ้นในขณะที่ผมพูดก็ได้ หรืออาจะเกิดขึ้นที่โน้ทคลับก็ได้

และคำว่า พิจารณา ที่อาจารย์พูดนั้น เข้าไป พอเห็นรูปรู้ทันทีเลย อาตมาปี สัมปชาโน สติมา ปีปเข้าไปเลย ความขยันอย่างไร อาตมาปี ขยันเพียงเสียวินาที ขวนขวายรู้ เพราะฉะนั้น คำว่า อาตมาปี ไม่นานเลย เดียวจะเข้าใจว่าพูดนาน ยื้นนาน จึงเป็นอาตมาปี

สุ. สำหรับ อาตมาปี สัมปชาโน สติมา ที่มีอยู่ในมหาสติปัฏฐาน เป็นเครื่องส่องถึงความจริงว่า ช่วงขณะที่สติเกิด มีเพียรอยู่ด้วย ร่วมอยู่ด้วย ไม่ใช่ว่าต้องมีตัวตนไปเพียร นั่นผิด นั่นไม่ใช่อาตมาปี แต่ขณะใดที่สติระลึก จะปราศจากวิริยะ คือ อาตมาปี หรือความเพียร การปรารภลักษณะของนามของรูปไม่ได้เลย

ประโยชน์ของการฟังธรรม ถ้าเข้าใจถูกต้องแล้วไม่มีเครื่องกั้น ไม่มีอุปสรรคเลย สติย่อมสามารถที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ถูกต้องตามความเป็นจริงมากขึ้นเรื่อย ๆ และความรู้ก็ชัดเจนขึ้นตามขั้นของเหตุ คือ การที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามของรูป

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าท่านผู้ฟังจะฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เรื่องของกุศล เรื่องของอกุศล เรื่องของทาน เรื่องของศีล เรื่องของสมาธิ เรื่องของปัญญา ก็ระลึกได้ รู้ลักษณะของนามและรูปตามปกติในชีวิตประจำวัน เพื่อละความไม่รู้ ละความที่เคย

ยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน เพราะเหตุว่าถ้าปกติสติไม่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน จะไม่มีความชินต่อลักษณะของนามของรูปซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

เพราะฉะนั้น หนทางที่จะทำให้รู้ชิน รู้ชัด รู้ทั่วที่จะละคลายได้ ก็เพราะสติระลึกเป็นปกติ

ถ. เรื่องรูปนั้ รูปนอน รูปยืน รูปเดิน อิริยาบถ ๔ นี้ มีอยู่ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานจริง แม้ในธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานนั้นก็ยังมีเรื่องของรูปเหมือนกัน แต่ท่านระบุเป็นชั้นธัมม บ้าง อายตนะบ้าง ไม่ได้ระบุว่า เป็นรูปนั้ รูปยืน รูปเดิน หรือรูปนอน แต่บางท่านยังยืนยันหนักแน่นว่า รูปนั้ รูปนอน รูปยืน รูปเดินมีอยู่แน่ และรู้ได้ทางใจ ทำให้ผมไม่เข้าใจจริง ๆ

สุ. ทางที่จะพิสูจน์ชี้ชัดว่า สภาพธรรมใดมีจริง สภาพธรรมใดไม่มีจริง จะต้องอาศัยพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงไว้โดยละเอียดทั้ง ๓ ปิฎกนั้เอง คือ ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก นอกจากนั้นแล้วคงจะไม่มีหนทางอื่นที่จะทำให้ท่านที่เข้าใจว่า ท่านประจักษ์สภาพของรูปนั้ รูปนอน รูปยืน รูปเดินว่าเป็นปรมาัตถธรรม ซึ่งการที่จะชี้ให้เห็นว่า เป็นปรมาัตถธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีจริงหรือไม่ใช่สภาพธรรมที่มีจริงได้นั้น ต้องอาศัยพระธรรมที่ทรงแสดงไว้

ใน **ปปัญจสูทนี** ซึ่งเป็นอรรถกถาของ **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ จุฬสุญญตสูตร** มีข้อความว่า

ชื่อว่า กายนี้เองทรงแสดงที่ตั้งแห่งวิปัสสนาที่เป็นมหาภูตทั้ง ๔ ประกอบด้วยอายตนะ

เวลาพูดถึงมหาสติปัฏฐาน ๔ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ทั้ง ๔ สติปัฏฐานเกี่ยวเนื่องกัน ไม่ใช่ว่ามีใครจะแยกไปรู้เฉพาะกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ไม่รู้เวทนา ไม่รู้จิต ไม่รู้ธรรม ถ้าเป็นอย่างนั้น ก็จะไม่รู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะว่าสภาพธรรมตามความเป็นจริงไม่ใช่มีแต่รูป ไม่ใช่มีแต่กาย เวทนามี จิตก็มี ธรรมอื่น ๆ ก็มี

แต่ขณะใดที่สติระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏที่กาย ที่เคยยึดถือว่าเป็นกายของเรา ในอรรถกถา มีข้อความอธิบายว่า ข้อว่า กายนี้เองทรงแสดงที่ตั้งแห่งวิปัสสนาที่เป็นมหาภูตทั้ง ๔ ประกอบด้วยอายตนะ

ที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย ประกอบด้วยธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ส่วนไหนที่กายที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย ไม่ว่าจะเป็นลมหายใจ เป็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นปฏิภาณมนสิการส่วนต่าง ๆ หรือขณะที่นั่ง นอน ยืน เดินอยู่นั้น เวลาที่สภาพธรรมเกิดปรากฏในส่วนที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย ก็จะมีลักษณะของมหาภูตรูปปรากฏให้รู้

การที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่ไม่รู้ทางใจ การที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงมี ๖ ทาง คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สมดังข้อความในอรรถกถาที่ว่า กายนี้เองทรงแสดงที่ตั้งแห่งวิปัสสนาที่เป็นมหาภูตทั้ง ๔ ประกอบด้วยอายตนะ

อายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ถ้าไม่มีตา สิ่งต่าง ๆ ก็ไม่ปรากฏ สภาพธรรมที่เป็นของจริงก็ไม่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา ถ้าไม่มีหู ก็ไม่มีสภาพธรรมที่เป็นของจริงปรากฏให้รู้ได้ทางหู ถ้าไม่มีจมูก ไม่มีลิ้น ไม่มีกาย ไม่มีใจ ก็ไม่มีสภาพธรรมปรากฏให้รู้ได้ตามความเป็นจริง

การที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงนั้น อาศัยสติระลึกรู้ลักษณะ ทางตามีสภาพปรมัตถธรรม คือ สีสันวรรณะต่าง ๆ ปรากฏ ทางหูนีสภาพปรมัตถธรรม คือ เสียงปรากฏ ทางจมูกมีสภาพปรมัตถธรรม คือ กลิ่นปรากฏ ทางลิ้นมีสภาพปรมัตถธรรม คือ รสปรากฏ และทางกายก็ต้องมีสภาพปรมัตถธรรมที่มีลักษณะปรากฏ คือ เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว นี่เป็นของจริงที่มีปรากฏ ที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย สติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของปรมัตถธรรม ธรรมที่มีจริง

สภาพของปรมัตถธรรมทั้งหมดทรงแสดงไว้ในพระอภิธรรมปิฎก ทั้งอรรถกถาฎีกา หรือแม้ในวิสุทธิมรรค ปัญญานิทเทศ

ในปัญญานิทเทศ ในวิสุทธิมรรค ก็มีข้อความเรื่องของจิต เจตสิก รูป สภาพปรมัตถธรรมทุกอย่าง

สำหรับเรื่องรูปที่เป็นปรมาณูธรรม ก็มีลักษณะของรูปแต่ละชนิด แล้วแต่รูปใด จะเป็นรูปที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ

แต่ในพระไตรปิฎกทั้งหมด และในอรรถกถา ไม่มีทำนอง ทำนอน ทำยืน ทำเดิน ที่เป็นรูปปรมาณู

การเจริญวิปัสสนานั้น ปัญญาจะต้องรู้ชัด แยกย่อยกระจัดกระจายจนสัญญา ความทรงจำที่เคยรวมกลุ่มก้อนของสภาพธรรม ยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเที่ยง ให้รู้ตามความเป็นจริงว่า สิ่งนั้นไม่เที่ยง ไม่เป็นสุข ไม่ใช่ตัวตน ถ้าไม่แตกย่อยกระจัดกระจาย รู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะแล้ว ไม่มีหนทางที่จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรม

ทุกท่านคงจะยอมรับว่า การเจริญวิปัสสนานั้นเพื่อให้ปัญญารู้ชัดสภาพธรรมตามความเป็นจริง และจะรู้ชัดได้ ก็เพราะอาศัยสติระลึกถึงลักษณะของนามแต่ละลักษณะ แต่ละชนิด ระลึกถึงลักษณะของรูปแต่ละลักษณะ ต้องมีลักษณะจริง ๆ ของนามแต่ละชนิด ของรูปแต่ละชนิด ถ้ายังคงรวม ไม่แยก ไม่กระจัดกระจาย ก็จะไม่ประจักษ์ไม่ได้ว่า นามใดชนิดใดเกิดขึ้นแล้วดับไป รูปใดชนิดใดเกิดขึ้นแล้วดับไป

และที่กาย ถ้าระลึก จะพ้นไปจากเย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ดิ่งหรือไหว ได้ไหม ที่ละลักษณะไม่ปนกัน ไม่ใช่ว่ารู้รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เป็นทำนอง เป็นทำนอน เป็นทำยืน เป็นทำเดิน

๑๗๘

๐๐๐๐๐

ท่านที่กำลังนั่งอยู่ มีลักษณะปรมัตถธรรมอะไรปรากฏให้รู้ มีลักษณะของรูป ปรมัตถ์อะไรที่ปรากฏให้รู้

ทางตา รูปรูปปรมัตถ์ คือ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา

ทางหู รูปรูปปรมัตถ์ คือ เสียงที่กำลังปรากฏทางหู

ทางจมูก รูปรูปปรมัตถ์ คือ กลิ่นที่กำลังปรากฏทางจมูก

ทางลิ้น รูปรูปปรมัตถ์ คือ รสที่กำลังปรากฏทางลิ้น

ทางกาย รูปรูปปรมัตถ์ คือ เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว ที่กำลัง ปรากฏทางกาย

แต่ถ้าจะให้ทรงอยู่เป็นท่าเป็นทาง มีลักษณะของรูปปรมัตถ์อะไรที่ปรากฏให้รู้ รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม่ได้กระจัดกระจาย ไม่ได้แยกมหาภูตรูปทั้ง ๔

แม้ทางกาย ขณสังขญาจะหมดสิ้นไปได้ ก็ต่อเมื่อสติระลึกรู้ลักษณะของรูป ปรมัตถ์ที่ต่างกันของมหาภูตรูปทั้ง ๔ อย่างเช่น สติกำลังระลึกรู้ลักษณะที่เย็น เย็น เท่านั้นที่กำลังปรากฏ ไม่มีความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนที่ลักษณะที่เย็น

สติจะต้องระลึกรู้สิ่ง ๆ ป่วย ๆ จนกว่าจะรู้ชัด ต้องมีลักษณะที่เป็นปรมัตถธรรม จริง ๆ ปรากฏ ไม่ใช่นึกเฉย ๆ โดยที่ไม่มีสภาพปรมัตถธรรมปรากฏ และเข้าใจว่ารู้แล้ว รู้อะไร นอกจากนั้นก็รู้

ในคราวก่อน ได้พูดถึงผู้ที่แสวงหาพระอรหันต์ ไม่ว่าท่านจะคิดว่า ผู้ใดเป็นพระอรหันต์ ผู้ใดเป็นพระอนาคามี ผู้ใดเป็นพระสกทาคามี ผู้ใดเป็นพระโสดาบันก็ตาม ถ้าบุคคลนั้นแสดงธรรมไม่ตรงกับพระธรรมวินัย ท่านยังจะคิดหรือยังจะเชื่อได้ใหม่ว่า ผู้นั้นเป็นพระอริยเจ้า

๓. ขณสังขญา หมายถึงแตกย่อยรูปหรือนามต่าง ๆ ให้กระจัดกระจาย ออกไปแต่ละสิ่งแต่ละอย่าง ตามที่ผมเล่าเรียนมา รู้สึกว่า ตรงกับที่ท่านอาจารย์ บรรยาย แต่บางท่านอธิบายว่า ขณสังขญาของท่านเป็นอย่างนี้ เช่น นั่งอยู่แล้วก็

เปลี่ยนเป็นยืน ยืนอยู่เปลี่ยนเป็นเดิน เดินอยู่เปลี่ยนเป็นนั่ง อะไรอย่างนี้ นี่คือ
สมณสัญญาที่ท่านอธิบาย ก็รูปทั้งแท่งนั่นเอง เมื่อเปลี่ยนจากนั่งเป็นยืน นี่เป็น
สมณสัญญาแล้ว ผมก็ยังไม่เข้าใจ ถามว่า จะให้รู้ได้อย่างไร จะรู้ลักษณะอะไรให้
ปรากฏชัดออกมาว่าเป็นสมณสัญญา หรือว่าเป็นรูปอะไรในขณะที่นั่ง หรือท่าทาง ท่าน
บอกเอาท่าทาง ถามว่า ท่าทางมีลักษณะอะไรที่ปรากฏให้รู้ได้ ที่แรกท่านบอกว่า รูป
นั่งนี้คือการรูป ก็ท้วงท่านว่า วิจารณ์พิจารณาไม่ได้ เป็นสติปัญฐานไม่ได้ ท่านก็บอกว่า
ให้รู้ท่าทาง ถามว่า ท่าทางมีลักษณะอะไร ท่านก็บอกว่าไม่ต้องเอาลักษณะ เมื่อไม่
เอาลักษณะแล้ว จะเจริญสติปัญฐานกันท่าไหน ก็ชักใช้ไล่เลียงกัน แต่ก็ยังไม่ได้รู้ว่า
สมณสัญญาของท่านนั้นจะแตกย่อยอย่างไร

อาจารย์บางท่านอธิบายว่า เช่น ยกมือแค่นี้ ยกขึ้นไปอีกนิดหนึ่ง รูปเดิม
หายไปแล้ว รูปใหม่เกิดขึ้นแล้ว ยกขึ้นอีกนิดหนึ่งก็มีรูปใหม่ ๆ เกิดขึ้นเรื่อย ๆ คือทั้ง
แท่งนี้แหละ มือทั้งมือนี้แหละ แต่เปลี่ยนไปอีกนิดหนึ่ง รูปเก่าก็ไม่มีแล้ว เป็นรูปใหม่

ท่านยกตัวอย่างว่า เวลาก้าวเดิน ก้าวไปที่ละนิด ๆ เเท้าที่แกว่งไป รูปเดิม
หายไปเรื่อย มีแต่รูปใหม่เกิดขึ้น ก็ทั้งแท่งนี้เอง ยังไม่เข้าใจชัดว่า คืออะไรกันแน่

สุ. ไม่ว่าเรื่องที่ยกมือขึ้นนิดหนึ่ง รูปเก่าก็หายไป ยกขึ้นมาอีกนิดหนึ่ง
รูปเก่าก็หายไป มีลักษณะปรมัตถธรรมอะไรที่ปรากฏ จากก้าวหนึ่งไปสู่อีกก้าวหนึ่ง มี
ลักษณะปรมัตถธรรมอะไรปรากฏให้รู้ว่า สภาพนั้นไม่ใช่ตัวตนที่เคยยึดถือรูปที่ประชุม
รวมกัน ทรงอยู่ ตั้งอยู่ในลักษณะอิริยาบถนั้น ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว คือ เย็นบ้าง ร้อนบ้าง
อ่อนบ้าง แข็งบ้าง ตึงบ้าง ไหวบ้างที่เกิดปรากฏแล้วหมดไป สภาพของปรมัตถธรรมที่
จะให้ปัญญาารู้ชัดว่า ไม่ใช่ตัวตน เพราะเหตุว่าปรากฏแล้วหมดไป ต้องมีลักษณะที่
ปรากฏแล้วหมดไปให้รู้

**ที่มณิกาย มหาวรรค ชนวงศสูตร อรรถกถาสุมังคลวิลาสินี อรรถกถา
ชนวงศสูตร** มีข้อความว่า

ข้อว่า ทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย คือ มนสิการด้วยสามารถว่า เป็นอนิจจัง
เป็นต้น โดยอุบาย ปถ โดยคลอง การณโต โดยการณะ

เพราะฉะนั้น โยนิโสมนสิการ จะเรียกว่า อุบายมนสิการ ปณมนสิการ ก็ได้
ได้แก่การรำพึงทางจิต หรือได้แก่ สมันนาหาร ซึ่งแปลว่า นำมาพร้อม นำมา
ทั้งหมด มาพิจารณา ตามสัจจानุโลมว่า อนิจฺเจ อนิจฺจํ อสุภะ อสุภํ ทุกฺখে ทุกฺขํ
อนตฺตนิ อนตฺตา

ซึ่งหมายความว่า เห็นความไม่เที่ยงของสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เห็นความไม่งาม
ของสภาพธรรมที่ไม่งาม เห็นความเป็นทุกข์ของสภาพธรรมที่เป็นทุกข์ เห็นความไม่ใช่
ตัวตนของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน

ทั้งหมดนี้เป็นลักษณะของปรมัตถธรรมแต่ละชนิดที่เกิดขึ้นแล้วดับไป การที่จะ
ชื่อว่า โยนิโสมนสิการ เพราะพิจารณา รำพึงถึงความไม่เที่ยง ลักษณะที่ไม่เที่ยงของ
ปรมัตถธรรม เพราะฉะนั้น ปรมัตถธรรมมีลักษณะปรากฏว่าไม่เที่ยง เย็นเมื่อสักครู่นี้ที่
กระทบปรากฏหนึ่ง หมดแล้ว ไม่เที่ยง

โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณารู้สภาพปรมัตถธรรมลักษณะหนึ่งลักษณะใด
ที่เกิดปรากฏแล้วหมดไป

รูปนั้ ทั้งกลุ่มทั้งก้อนที่เป็นทำเป็นทาง มีลักษณะอะไรที่ปรากฏว่าไม่เที่ยง
เย็นปรากฏแล้วก็หมดไป ไม่เที่ยง แต่ทำนั้ หรือทำนอน หรือทำยืน หรือทำเดินก็
ตาม มีลักษณะอะไรที่ปรากฏว่าไม่เที่ยงบ้าง เย็นยังปรากฏแล้วก็หมดไป ไม่เที่ยง
เสียงยังปรากฏแล้วก็หมดไป ไม่เที่ยง แต่ทำนั้ ทำนอน ทำยืน ทำเดิน ไม่มีลักษณะ
ที่เป็นปรมัตถธรรมที่ปรากฏว่าไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น จะไปโยนิโสมนสิการในสิ่งที่ไม่
มีลักษณะปรากฏ แล้วจะไปรู้ว่าไม่เที่ยงนั้นไม่ได้

ถ. คำว่าไม่เที่ยง สมมติว่า นั่งอยู่แล้วเปลี่ยนเป็นลุกขึ้นยืน ความไม่เที่ยงก็
เกิดขึ้น เพราะนั่งอยู่ไม่ได้แล้ว จึงต้องลุกขึ้นยืน หรือว่ายืนอยู่อย่างนี้ก็ไม่เที่ยงอีก
จะต้องเปลี่ยนเป็นเดิน อะไรอย่างนี้ จะเรียกว่าไม่เที่ยงหรืออย่างไร

ส. ยังไม่เปลี่ยน กำลังยืนอยู่อย่างนี้จะไม่เที่ยงอย่างไร ที่จะปรากฏให้
โยนิโสมนสิการว่า สภาพนั้นไม่เที่ยง อย่างทางตา สติระลึกลักษณะที่กำลังรู้สภาพธรรมที่

ปรากฏทางตา ทางจมูกได้กลิ่น ก็ปรากฏความไม่เที่ยงของทางตาแล้ว คือ ถ้าทางตายังเที่ยงอยู่ กลิ่นย่อมปรากฏไม่ได้ มีลักษณะที่ปรากฏแล้วว่าไม่เที่ยง

ไตรลักษณ์ไม่ใช่แยกกัน สภาพที่ไม่เที่ยงนั้นไม่งาม สภาพที่ไม่เที่ยงนั้นเป็นทุกข์ สภาพที่ไม่เที่ยงนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่แยกว่า ท่านผู้รู้ทุกข์ ก็ไม่รู้จักเกิดดับ ไม่รู้สภาพความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตนของนามของรูปอะไรเลย มีแต่ทุกข์ นั่งเมื่อยนอนเมื่อย ยืนเมื่อย เดินเมื่อย นั้นไม่ใช่ทุกขลักษณะที่เป็นอริยสัจจะ ถ้ารู้ทุกข์อย่างนั้นไม่ทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะไม่รู้ว่าสภาพที่เป็นเวทนา เป็นความรู้สึกปวดเมื่อยนั้น ไม่เหมือนกับสภาพอื่นที่เป็นนามอื่นเป็นรูปอื่นแต่ละชนิด ซึ่งเกิดแล้วก็ดับ ๆ สืบต่อกันอย่างรวดเร็ว

บางท่านกล่าวว่า รูปนั่งเป็นทุกข์ แต่ต้องนาน ๆ หน่อย คือ ต้องนั่งเสียนานจนเมื่อย แล้วก็ดับเป็นทุกข์ แต่ว่าทุกขลักษณะไม่ใช่ต้องนั่งนานจึงจะปรากฏความเป็นทุกข์

ทุกอย่างที่เกิดปรากฏเป็นปรมัตถธรรมที่มีลักษณะปรากฏแต่ละทาง แต่ละลักษณะ เกิดปรากฏแล้วหมดไป นั้นเป็นทุกขลักษณะ เป็นไตรลักษณ์ เป็นสภาพธรรมที่ผู้ใดรู้ชัด ก็จะทำให้ละคลายกิเลสและรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ และกว่าจะประจักษ์สภาพความเกิดขึ้นและดับไปเป็นอุทยัพพยุภาณได้นั้น ความรู้ต้องทั่ว ต้องละเอียด ต้องชัดเจน

สัมโมหวิโนทนี อรรถกถาของ **วิวงศ์ปกรณ์ สติปัฏฐานวิวงศ์** ตอนจบของ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีข้อความว่า

กัมมัฏฐานให้สำเร็จประโยชน์ทุกประการได้ด้วยสติและสัมปชัญญะ อีกประการหนึ่ง สติและสัมปชัญญะเป็นอุบายบริหารกัมมัฏฐาน

ท่านคงจะได้เคยฟังเรื่องการบริหาร การรักษา การเจริญกัมมัฏฐาน ไม่มีอะไรเลยนอกจากสติและสัมปชัญญะระลึกถึงลักษณะของนามและรูปเป็นปกติบ่อย ๆ เนื่อง ๆ เพื่อจะได้รู้ชัดขึ้น ชินขึ้น ถ้าไม่ชัด ไม่ชิน ก็ละ ก็คลายไม่ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ผู้ได้สมณะ คือ ความสงบ ด้วยสามารถกายานุปัตสนากัด้วยสติ ได้วิปัสสนากั ด้วยสัมปชัญญะ ฟังทราบว่า ท่านกล่าวผลแห่งภาวนาไว้ ก็ด้วยการกำจัดอกิขณา และโทมนัส

เพราะสติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏในขณะนั้น ไม่มีวิธีอื่น นอกจากจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏให้รู้ ที่มีลักษณะจริง ๆ ที่เป็นปรมาัตถธรรม แล้วก็ปรากฏให้รู้ด้วย

ถ. ถ้าเปรียบเป็นปรมาัตถธรรม ถ้าขณะนั้นจิตระลึกรู้จิตที่รู้นามธรรมที่รู้อยู่ อย่างนี้จะเรียกว่ารู้ปรมาัตถธรรมได้ไหม

ส. สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ผู้เจริญสติจะระลึกรู้ได้อย่างถูกต้อง เท่านั้นที่จะทำให้ปัญญารู้ชัด และรู้จริง ๆ ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ต้องรู้ถูก

อย่างเช่น ถามท่านว่า กำลังทำอะไร ท่านอาจจะตอบว่า กำลังนั่ง เป็นความรู้เพราะความทรงจำ เหมือนเห็นกระเป๋ ถามว่าเห็นอะไร ก็ตอบว่าเห็นกระเป๋ ถ้าเห็นแก้วก็ตอบว่าเห็นแก้ว หรือแก้วจะล้มนอนลงไป ท่านก็ยังมี ความทรงจำใน ลักษณะอาการของสิ่งนั้นอยู่ แต่ผู้ที่เจริญสติละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมโดย ละเอียดถึงอนุสัย ที่จะไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน เพราะรู้ชัดในสภาพของนามธรรมและ รูปธรรมแต่ละทางถูกต้องตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนั้นมีความทรงจำรู้ว่า รูปกำลังทรงอยู่ ตั้งอยู่ในลักษณะ อย่างนั้น ให้ทราบว่า ในขณะนั้นที่จำได้เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ลักษณะปรมาัตถธรรม จริง ๆ ในขณะนั้นไม่ใช่รูป แต่เป็นนามธรรม เป็นความทรงจำ เพราะฉะนั้น ในการ เจริญสติปัฏฐานท่านจะทราบว่า ท่านรู้ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์

มีท่านผู้ฟังที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันได้บอกให้ทราบว่า รู้ ลักษณะของสัญญาขันธ์มากขึ้น ซึ่งแต่ก่อนนี้หลงลืมสติ ไม่เคยรู้เลยว่า ขณะนี้ที่จำได้ ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง แท้ที่จริงก็เป็นสภาพของนามธรรมที่จำได้ในสิ่งนั้นใน สิ่งนี้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติเป็นผู้ละเอียด รู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง

ทำนอง ทำนอน ทำยืน ทำเดิน ไม่ใช่ปรมัตถธรรมที่มีลักษณะปรากฏให้รู้ แต่จิตที่ทรงจำได้ จิตที่จำได้ในขณะนั้นมีจริง ผู้ที่เจริญสติจึงรู้ว่า แม้ขณะที่รู้อย่างนั้นก็ เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง แล้วก็ดับไป และก็มีลักษณะปรมัตถธรรมจริง ๆ ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งไม่เที่ยง มีลักษณะที่เป็นทุกข์เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานที่จะไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นปรมัตถธรรมอย่างถูกต้องชัดเจนตามความเป็นจริงนั้น ไม่มี สภาพใดเป็นนามธรรมก็รู้ชัดในนามธรรมนั้น สภาพธรรมใดเป็นรูปธรรม ชนิดใด ประเภทใด รู้ได้ทางใด เป็นปรมัตถธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ก็ระลึก รู้ ตรง ชัด ถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่สับสน ไม่คลาดเคลื่อน

สิ่งที่ไม่มี ก็ไม่มี อย่างทำนอง ทำนอน ทำยืน ทำเดิน ซึ่งไม่มี ก็ไม่ใช่ปรมัตถธรรม แต่ความทรงจำ ความรู้ว่า ตั้งอยู่ ทรงอยู่ในอาการอย่างไร มี เพราะฉะนั้น สภาพที่จำได้เป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานรู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ไม่ใช่ว่ารู้ผิด ๆ ถูก ๆ

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เขตวันสูตร ที่ ๘ มีข้อความว่า

อนาถปิณฑิกเทพบุตรได้มาเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลสรรเสริญพระเชตวันวิหาร

ซึ่งมีข้อความโดยย่อว่า

เพราะเหตุที่นั่นแหละ คนผู้ฉลาด เมื่อเห็นประโยชน์ของตน ควรเลือกเฟ้นธรรม โดยอุบายอันแยบคาย เพราะเมื่อเลือกเฟ้นเช่นนี้ ย่อมหมดจดได้ในธรรมเหล่านั้น

ข้อความใน **อรรถกถาสารตถปกาลินี** อธิบายว่า

ข้อว่า ฟังเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ คือ ฟังเลือกเฟ้นธรรม ได้แก่ ชั้นที่ ๕ ด้วยอุบาย

สิ่งที่ไม่ใช่ชั้นที่ ๕ ไม่มีลักษณะปรากฏ หลงไปพิจารณา และก็ไม่มีความเกิดดับปรากฏเลย ย่อมไม่ทำให้ปัญญาผู้ชัดในสภาพธรรมที่เป็นชั้นที่ ๕ ที่มีลักษณะไม่

เที่ยง ไม่ใช่ตัวตน เป็นทุกข์ ตามความเป็นจริงได้ ถ้าใครไปหลงพิจารณาสิ่งที่ไม่มี และหวังจะให้สิ่งนั้นดับลงไป ให้ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไป ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้

และอนาถปิณฑิกเทพบุตร ก็ยังได้กล่าวว่า

เพราะเหตุนี้แหละ คนผู้ฉลาด เมื่อเห็นประโยชน์ของตน ควรเลือกเฟ้นธรรม โดยอุบายอันแยบคาย เมื่อเลือกเฟ้นเช่นนี้ ย่อมหมดจดได้ในธรรมเหล่านั้น

ทำไมอนาถปิณฑิกเทพบุตรจะต้องมากล่าวคาถาอย่างนี้ด้วย ถ้าไม่ใช่เพื่อเตือน เพื่อประโยชน์แก่ผู้ฟังให้ได้ระลึกถึงสภาพธรรมที่ตรงที่จริงว่า จะต้องเลือกเฟ้น ไม่ใช่ว่า ไม่เลือกเฟ้นธรรม ปฏิบัติไปผิด ๆ ถูก ๆ ย่อมจะหมดจดไม่ได้ในธรรมเหล่านั้น

เพื่อประกอบความเข้าใจของท่านผู้ฟังหลาย ๆ ประการ ให้ได้พิจารณา เลือกเฟ้นธรรมด้วยตัวของท่านเอง ขอกล่าวถึงข้อความใน **สุมังคลวิลาสินี อรรถกถา มหาสติปัฏฐานสูตร** ที่เป็นข้อความเรื่องเอกายนมรรค ซึ่งเป็นทางเดียว ไม่เป็นทาง สองแพร่ง คือ ไม่แบ่งเป็นสอง

ข้อความอธิบายว่า

ทางเป็นทีไปทีเดียว ชื่อว่า เอกายนะ

ทีเดียว คือ ในธรรมวินัยนี้ท่านนั้น ไม่เป็นไปในที่อื่น นั้นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง มรรค คือ อริยมรรคมีองค์ ๘

มรรคที่ชื่อว่า เอกายนะ เพราะถึงที่แห่งเดียว แม้จะเป็นไปโดยมุขะต่าง ๆ โดยนัยแห่งภาวนาต่าง ๆ ในส่วนเบื้องต้น แต่ในกาลต่อมาก็ถึงทีเดียว คือ พระนิพพานนั่นเอง

สติจะระลึกถึงลักษณะของนามต่าง ๆ ของรูปต่าง ๆ ไม่ใช่ทำนอง ท่านอน ทำยืน ทำเดิน ซึ่งความจริงไม่ได้รู้ลักษณะของปรมาัตถธรรมอะไร และไม่ใช่อุปนิสัยที่จะทำ ให้รู้ชัด รู้ทั่ว และถึงพระนิพพานได้

นามรูปปริจเฉทญาณซึ่งเป็นญาณเบื้องต้น เป็นปัญญาที่สมบูรณ์ ประจักษ์สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน จะต้องรู้ทั้งนามธรรมและรูปธรรม และต้องทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เสมอกันจริง ๆ จึงจะถึงอุทยัพพญาณ ซึ่งเป็นญาณที่เป็นเครื่องแสดงความสมบูรณ์ของศีรณปริญาณ

ศีรณ แปลว่า พิจารณา **ปริญาณ** คือ ความรู้ที่พิจารณาทั่วในนามในรูปจนกระทั่งนามและรูปทั้งหมดเสมอกัน ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ว่าจะเป็นโสภณธรรม อโสภณธรรมอย่างใด ๆ ก็ตาม เพราะจะต้องทราบว่า ธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย สมบูรณ์ด้วยปัจจัยปรีคญาณ และประจักษ์ความเกิดดับสืบต่อกันเสียก่อน ถึงจะประจักษ์สภาพที่เกิดขึ้นและดับไป โดยความรู้ชัดของอุทยัพพญาณได้

เพราะฉะนั้น ไม่มีเลยที่จะกล่าวว่า ไม่ให้รู้ตรงสภาพธรรมตามความเป็นจริง นามธรรมก็เป็นนามธรรม รูปธรรมก็เป็นรูปธรรม สิ่งที่ไม่รู้ ไม่ควรที่จะเอามายึดถือว่ามี หรือว่ารู้แล้ว เพราะเหตุว่าตรวจสอบทานได้ทั้ง ๓ ปีฏก

และท่านที่แสวงหาพระอริยเจ้า ก็ควรที่จะได้ระลึกว่า ผู้ใดแสดงธรรมไม่ตรงกับพระธรรมวินัยที่ได้ทรงแสดงไว้แล้ว ผู้นั้นจะเป็นพระอริยเจ้าได้ไหม มีพระธรรมวินัยเป็นศาสดา เป็นธรรมที่ตรวจสอบทาน เทียบเคียงพิจารณา ตามสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ด้วย

ทางตามีอะไรที่มีลักษณะไม่เที่ยง ปราภฏแล้วหมดไป ทางหามีอะไรที่มีลักษณะไม่เที่ยง ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สิ่งนั้น ๆ แหละเป็นสิ่งที่สติควรที่จะระลึก เพราะว่ามีสภาพที่ไม่เที่ยงปราภฏให้รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน แต่สิ่งใดที่ไม่มีลักษณะไม่สมควรที่จะไประลึก

๑๗๙

ถ. ตามความเข้าใจของผม ยืนนิ่ง ๆ เฉย ๆ ก็ไม่เที่ยง อย่างผมยืนเฉย ๆ นี่ก็ไม่เที่ยงในตัวของผมเอง ผมก็รู้ว่าตัวของผมเองก็ไม่เที่ยง

สุ. ท่านผู้ฟังกล่าวว่า ไม่ต้องเดินหรือขยับมือ เพียงแต่นั่งหรือยืนเฉย ๆ ยังไม่เปลี่ยนอิริยาบถ ยังไม่เคลื่อนไหว ก็ไม่เที่ยง

แต่การเจริญสติปัฏฐานนั้น จะต้องมียุทธธรรมที่ปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และลักษณะนั้นไม่เที่ยง กำลังยืนอยู่ หรือนั่งอยู่ ทางตาก็ไม่เที่ยง ทางหูก็ไม่เที่ยง ทางจมูกก็ไม่เที่ยง ทางลิ้น ทางกาย ทางใจไม่เที่ยง สติจะต้องระลึกรู้สภาพปรมาณูธรรมแต่ละทาง ทีละทาง และรู้ในความไม่เที่ยงของปรมาณูธรรมแต่ละทางนั้น

ถ. สิ่งที่ปรากฏทางใจนั้นมีแต่นาม หรือว่ามีรูปด้วย

สุ. **โคจรรูป** คือ รูป อันเป็นที่ไปของจิต หรือว่าเป็นอารมณ์ เป็นที่รู้ของจิต มีทั้งหมดด้วยกัน ๗ รูป คือ

สี สิ่งที่ปรากฏทางตานั่น เป็นรูปที่รู้ได้ทางตา

ทางหู เสียง เป็นโคจรรูป เพราะเหตุว่าปรากฏให้รู้ได้ทางหู

กลิ่น เป็นโคจรรูป รู้ได้ทางจมูก

รส เป็นโคจรรูป รู้ได้ทางลิ้น

เย็น ร้อน ธาตุไฟ อ่อน แข็ง ธาตุดิน ตึง ไหว ธาตุลม เป็นรูปที่ปรากฏให้รู้ได้ทางกาย

รวมโคจรรูป รูปที่เป็นอารมณ์ให้จิตรู้ได้ ๗ รูป

ส่วนทางใจ เมื่อรู้รูปทางตา วิถีจิตทางตาดับแล้ว มโนทวารวิถีรับรู้สีที่ปรากฏทางตาต่อ เวลาที่ได้ยินเสียงทางหู จิตทางโสตทวารวิถีดับหมดแล้ว มโนทวารวิถีเกิดขึ้นเป็นจิตที่รับรู้เสียงต่อจากโสตทวารวิถีจิต

เพราะฉะนั้น รูปที่รู้ได้ทางใจ คือ รูปที่รู้ต่อจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย คือ โคจรรูปทั้ง ๗ นั้นเอง มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏให้รู้ได้

สำหรับ รูปารมณฺ์ สัททารมณฺ์ คันถารมณฺ์ รสารมณฺ์ โผฏฐัพพารมณฺ์ ๗ รูป และปสาทรูป ๕ คือ จักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท อีก ๕ รูป รวม ๑๒ รูป เป็น **โอฟาริกรูป** เป็นรูปหยาบ รูปอื่นที่เหลืออีก ๑๖ รูป เป็น **สุขุมรูป**

ในสุขุมรูป ๑๖ ยังแบ่งอีกว่า รูปใดเป็นสภาวะรูป คือ เป็นรูปที่มีลักษณะจริง ๆ ถึงแม้ว่าจะเป็นสุขุมรูป แต่ก็มีลักษณะปรมาณูจริง ๆ หรือรูปใดไม่มีลักษณะของตนอีกต่างหาก เป็นแต่เพียง**vikara** เป็นความvikara ความอ่อน ความเบา ความควรของรูป หรือว่าเป็น **ลักษณรูป** คือ อุปายะ สันตติ ชรตา อนิจจตา คือ ลักษณะที่เริ่มเกิด ลักษณะที่สืบต่อ ลักษณะที่เสื่อม ลักษณะที่ดับของรูปที่เป็นสภาวะรูป ซึ่งลักษณะที่เริ่มเกิด ลักษณะที่สืบต่อ ลักษณะที่เสื่อม ลักษณะที่ดับนั้น ไม่ใช่แยกต่างหากจากสภาวะรูป

เพราะฉะนั้น ในสุขุมรูป ๑๖ ยังแยกว่า รูปใดเป็นสภาวะรูป และรูปใดเป็นอสภาวะรูป ซึ่งวิญญูติรูป ๒ วิการรูป ๓ ลักษณรูป ๔ ปริจเฉทรูป ๑ รวม ๑๐ รูป เป็นอสภาวะรูป ๑๐

ขออ่านจดหมายที่เป็นคำถามจากท่านผู้ฟัง จากสำนักสอนพระอภิธรรม วัดป่าธรรมโสภณ จังหวัดลพบุรี เพื่อความแจ่มแจ้งของท่านผู้ฟัง เพราะเหตุว่าเป็นตอนที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องนี้ ข้อความบางตอนมีว่า

เรื่องการเจริญสมถะ แล้วยกขึ้นพิจารณาเป็นวิปัสสนา ตามปริยัติธรรมสอนว่า ผู้ที่เจริญสมถะแล้วพิจารณาองค์ฌานนั้น ๆ โดยความเป็นรูปนาม ดิฉันสงสัยว่ามีเป็นการพิจารณาธัมมารมณฺ์ที่เกิดทางมโนทวารทางเดียวเท่านั้น มิได้พิจารณาอารมณฺ์ทางทวาร ๕ ด้วย จะถือว่าเป็นการรู้รอบ รู้ทั่วทุกทวารแล้วได้ไหม ตามปริยัติสอนว่า ผู้ที่จะได้มรรคผลครั้งแรก นอกจากพุทธะทั้ง ๒ แล้ว (คือ พระอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑) ต้องได้รับฟังคำแนะนำสั่งสอนเสียก่อน

แปลว่า ต้องมีหูไว้ฟัง เมื่อมีหู ก็ต้องมีรูปขันธ์ เมื่อมีรูปขันธ์ อิริยาบถใหญ่ ๔ ก็ต้องมี เป็นปกติตลอดวัน ไม่อิริยาบถใด ก็อิริยาบถหนึ่ง จึงควรเจริญสติ ไม่ว่าอารมณ์นั้นจะ มาทางทวารใด ในขณะที่อยู่ในอิริยาบถใดก็ได้ เพราะกิเลสที่จะละ คือ กิเลสที่เกิด ตามทวารทั้ง ๖ นั้นเอง หาได้เกิดที่อิริยาบถไม่ คือ ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด ทวารทั้ง ๖ ก็รับอารมณ์ได้ทั้งนั้น ไม่ต้องเลือกอิริยาบถนั้นอิริยาบถนี้

ดิฉันเข้าใจเช่นนั้น จะถูกผิดอย่างไร อาจารย์โปรดแก้ไขด้วย

ส. นี่เป็นข้อสงสัยของท่านผู้ฟังที่ได้ฟังว่า ผู้ที่เจริญสมถะแล้วพิจารณาองค์ ฌานโดยความเป็นนามรูป สงสัยว่า มิเป็นการพิจารณาธัมมารมณ์ที่เกิดทางมโนทวาร ทางเดียวเท่านั้น มิได้พิจารณาอารมณ์ทางทวาร ๕ ด้วย จะถือว่าเป็นการรู้รอบ รู้ทั่ว ทุกทวารแล้วได้ไหม

ไม่ได้ แม้ว่าผู้ใดจะเคยเจริญสมถภาวนามาแล้วก็ตาม แต่ต้องเป็นผู้ที่มีปกติ เจริญสติ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติแล้ว ทางตากำลังเห็น ไม่เจริญสติได้ไหม ทางหู กำลังได้ยิน ไม่เจริญสติได้ไหม ทางจมูกกลิ่นกำลังปรากฏ ไม่เจริญสติได้ไหม กำลัง รับประทานอาหาร รสปรากฏ ไม่เจริญสติได้ไหม กำลังเย็น ร้อน อ่อน แข็ง แฉะ ตึง ไหวปรากฏ ไม่เจริญสติได้ไหม ถ้าเป็นอย่างนั้น เป็นผู้หลงลืมสติ ไม่ใช่ผู้เจริญสติ แน่นนอน

เพราะฉะนั้น เป็นไปไม่ได้ที่จะรู้นามรูปทางมโนทวาร เป็นธัมมารมณ์เท่านั้น แล้วก็จะหมดกิเลสได้ เป็นไปไม่ได้เลย ถ้าไม่รู้แจ้งทั้ง ๖ ทาง ถ้าไม่รู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายด้วย จะรู้แต่เฉพาะธัมมารมณ์ทางมโนทวาร ไม่สามารถที่จะ เป็นพระอริยบุคคลได้

ขอให้พิจารณาถึงชีวิตตามความเป็นจริง เป็นไปไม่ได้ที่จะมีฌานจิตเกิดตลอด โดยไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการรู้กลิ่น ไม่มีการรู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ไม่มีคิดนึก สุขทุกข์ใด ๆ เลย เป็นไปไม่ได้เลย เมื่อเป็นไปไม่ได้ และสติไม่ได้ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏตามความเป็นจริง จะละอะไรได้ รู้นิดรู้หน่อย ละคลายไม่ได้แน่นอน

สำหรับการเจริญสติปัฏฐานในภูมิที่ไม่มีขั้น ๕ เช่น อรูปพรหมภูมิ ไม่มีรูปธรรมเลย มีแต่นามธรรมเท่านั้น ถ้าบุคคลใดไม่ได้เป็นพระอริยบุคคลในภูมิที่มีขั้น ๕ เวลาไปเกิดเป็นอรูปพรหมบุคคลในอรูปพรหมภูมิ โดยไม่ใช่พระอริยเจ้า ไม่มีโอกาสที่จะเป็นพระโสดาบันเลย เช่น อาฬารดาบสและอุทกดาบส เป็นต้น ไม่สามารถเป็นพระอริยเจ้าในอรูปพรหมบุคคลได้ เพราะว่าไม่ได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าในภูมิที่มีขั้น ๕

การที่เคยไม่รู้ลักษณะของนามของรูป การที่เคยยึดถือนามรูปทั้งหมด ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เน้นนานมาสักเท่าไรแล้ว เพราะฉะนั้นที่จะปล่อยให้ยังไม่รู้อยู่ และจะไปเป็นพระอริยเจ้าโดยสติไม่ระลึกขันธ์นามและรูปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจโดยทั่วถึงนั้น เป็นไปไม่ได้

เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้สอบถามกับพระไตรปิฎก ขอกล่าวถึง **อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต พราหมณสูตร** ซึ่งมีข้อความเรื่องโลกในพระวินัยของพระอริยเจ้า มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พราหมณ์ผู้ชำนาญในคัมภีร์เรื่องโลก ๒ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลพระผู้มีพระภาค มีข้อความว่า

ปुरुณกัสสปะ เป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เห็นสิ่งทั้งปวง ปฏิญาณการรู้การเห็นโลกอันไม่มีที่สุด ด้วยญาณอันไม่มีที่สุด แม้นิครนถ์นาฏบุตรก็ปฏิญาณอย่างนั้นว่า เรารู้ เราเห็นโลกอันไม่มีที่สุด ด้วยญาณอันไม่มีที่สุด

และพราหมณ์ก็ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ คนทั้งสองต่างก็พูดอวดรู้ด้วยกัน มีวาตะเป็นข้าศึกกัน ใครจริง ใครเท็จ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ อย่าเลย ข้อที่คนทั้งสองนี้ต่างพูดอวดรู้กัน มีวาตะเป็นข้าศึกกัน ใครจริง ใครเท็จนั้น พักไว้ก่อนเถิด

ดูกร พราหมณ์ เราจักแสดงธรรมแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ซึ่งข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่ว่าใครที่มีจะมีไฟทำรวดเร็วสักปานใดในการเดิน ในการวิ่งก็ตาม ก็ไม่อาจที่จะไปถึงที่สุดโลกได้ ย่อมตายเสียก่อน

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราไม่กล่าวว่า บุคคลจะพึงรู้ จะพึงเห็น จะพึงถึงที่สุดของโลกด้วยการวิ่งเห็นปานนั้น แล้วเรายังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก ก็ไม่ควรกล่าวการกระทำที่สุดแห่งทุกขได้

ดูกร พราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการนี้ เรียกว่า โลกในวินัยของพระอริยเจ้า กามคุณ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ รูปที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักขุอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด เสียงจะพึงรู้แจ้งด้วยหู กลิ่นจะพึงรู้แจ้งได้ด้วยจมูก รสจะพึงรู้แจ้งได้ด้วยลิ้น โสภณรูปจะพึงรู้แจ้งได้ด้วยกายอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด

ดูกร พราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการนี้แล เรียกว่า โลกในวินัยของพระอริยเจ้า

ดูกร พราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจารณ์ มีปีติ และสุข เกิดแต่วิเวกอยู่ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก คนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก

ดูกร พราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็ก้าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องของทุติยฌานเป็นลำดับไป จนกระทั่งถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน โดยนัยเดียวกัน

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เพราะล่วงอาภิญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิวสัญญานาสัญญายตนฌาน ภิกษุนี้เรียกว่าได้ถึงที่สุดโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ภิกษุนี้ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก

ดูกร พราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็ก้าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเพราะล่วงแนวสัณฐานาสัณญาณตนตามโดยประการทั้งปวง บรรลุสัณญาณเวทียตินิโรธ อาสวะของเธอสิ้นรอบแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา

ดูกร พราหมณ์ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก ข้ามพ้นค้นหาเครื่องข้องในโลกได้แล้ว

โลกในวินัยของพระอริยเจ้าได้แก่อะไร จะพ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กายได้ไหม ไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น จะไปรู้ธัมมามรณทางมโนทวารเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องรู้ด้วยปัญญาตามความเป็นจริงของโลกในวินัยของพระอริยเจ้า

ขออ่านซ้ำอีกครั้ง ที่ว่า

ดูกร พราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการนี้ เรียกว่า โลกในวินัยของพระอริยเจ้า

ดูกร พราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจาร์ มีปีติ และสุข เกิดแต่วิเวกอยู่ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก

นี่เป็นข้อความตอนหนึ่ง หมายความว่าถึงในขณะที่ฌานจิตเกิด ไม่มีรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะเป็นอารมณ์ จึงชื่อว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก เพราะว่าในขณะนั้นพ้นจากกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะชั่วคราว

แต่พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

คนเหล่านี้กล่าวว่าภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังไม่พ้นเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก

เพราะอะไร เพราะการที่จะละรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ คือ โลกในวินัยของพระอริยเจ้านั้น ต้องละอย่างละเอียดมาก ไม่ใช่เพียงด้วยสมาธิที่เป็นฌานจิตที่เป็นปฐมฌาน ทุติยฌาน หรือแม้แนวสัณฐานาสัณญาณตนตาม ก็ไม่สามารถที่จะสลัดตนให้พ้นจากโลกในวินัยของพระอริยเจ้าได้ ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

คนเหล่านี้นักกล่าวถึงวิชานี้กันอย่างนี้ว่า แม้วิชานี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก

ดูกร พรหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็ก้าวอย่างนี้ว่า แม้วิชานี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก

ถึงแม้ว่าจะได้ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน รูปฌานทั้งหมด และอรูปฌานทั้งหมด ทั้งอากาสนัญญายตนฌาน วิญญูญาณัญญายตนฌาน อากิญจัญญายตนฌาน เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน แม้กระนั้นพระผู้มีพระภาคก็ยังตรัสว่า แม้วิชานี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก เพราะเหตุว่าผู้ที่สลัดตนให้พ้นไปจากโลกได้นั้น คือ ผู้ที่อาสวะสิ้นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญาตามความเป็นจริง จึงสามารถสลัดตนพ้นจากโลกได้

ที่จะไม่รู้ นั่นไม่ได้ จะข้ามทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไม่พิจารณา และคิดว่า เพียงแต่รู้ธัมมามรรคทางมโนทวารเท่านั้นก็สามารถที่จะเป็นพระอริยบุคคลได้ เป็นไปไม่ได้ เพราะเหตุว่า **อวิชชาและตัณหา** ที่เคยพอใจและไม่รู้ในลักษณะของนามและรูปนั้นมากมายเหลือเกิน

พระอริยเจ้า ผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรมด้วยความสมบูรณ์ของญาณ แต่ว่าสำหรับบุคคลที่ยังไม่รู้แจ้ง อะไรที่กั้นไว้ กำลังเห็นอย่างนี้ กำลังได้ยินอย่างนี้ ถ้าไม่ใช่ อวิชชากับตัณหาที่สะสมมามากมายเหลือเกิน เหนียวแน่นเหลือเกิน ปิดบังหุ้มห่อไว้ทุกขณะที่เห็น ทุกขณะที่ได้ยิน ทุกขณะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น นอกจากสติที่จะระลึกรู้แล้วละ ก็ไม่มีหนทางอื่นอีกที่จะละกิเลสได้ และต้องตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งมีลักษณะปรมาณธรรมปรากฏให้รู้ด้วย

อย่างพวกรูปพรหมบุคคลในรูปพรหมภูมิ แม้จะไม่มีฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท ไม่มีทุกขเวทนา สุขเวทนาทางกาย แต่ยังมีจักขุปสาท มีโลกที่เห็นสีต่าง ๆ

มีโสตปสาท มีโลกที่ได้ยินเสียงต่าง ๆ ทำให้สามารถรู้ชัดในโลกนั้น เพราะเป็นโลกที่เกิดแล้วดับ มีลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาปรากฏให้รู้ ให้ละได้

ส่วนในภูมิที่มี ๔ ชั้น คือ มีแต่นามชั้น ๔ ไม่มีรูปชั้นนั้น ต้องเป็นพระอริยบุคคลจากภูมิที่มีชั้น ๕ ก่อน จึงจะเจริญวิปัสสนาต่อในอรุปพรหมภูมิได้ เพราะเหตุว่ารู้แล้ว ละแล้ว เพราะฉะนั้น แม้ว่าจะเป็นนามทางมโนทวารเท่านั้น สติก็ระลึก รู้ แล้วก็ละ เป็นเรื่องของการละต่อไป เพราะเหตุว่ารู้ทั่วแล้ว ถึงแม้ว่าในอรุปพรหมภูมิ ไม่มีรูปธรรม แต่ก็รู้แล้วว่า นามธรรมไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงนามธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น ความสมบูรณ์ของปัญญาก็เกิด ทำให้บรรลุความเป็นพระอริยเจ้าขั้นต่อไปได้ เมื่อรู้แล้ว เป็นพระอริยเจ้าแล้วจากภูมิที่มีชั้น ๕

ถ. มิจฌาญาณ มิจฌาวิมุตติ คือ รู้ผิด พ้นผิดนั้น เป็นอย่างไร

ส. ยังไม่พ้น ก็คิดว่าพ้นแล้ว ยังไม่ได้รู้ ก็คิดว่ารู้แล้ว ยังไม่ถึงนามรูป-ปริจเฉทญาณ ก็คิดว่าเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ยังไม่รู้ลักษณะปรมาณธรรมของรูปของนามตามความเป็นจริง ก็เข้าใจว่ารู้แล้วในสิ่งที่ไม่มีลักษณะปรากฏ นั่นเป็นมิจฌาญาณ และถ้าเข้าใจว่าเป็นพระอริยเจ้าแล้ว ก็เป็นมิจฌาวิมุตติ

๑๘๐

๑๑๑๑

ส. ท่านผู้ฟังควรจะคิดว่า เพราะเหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงพระธรรมไว้โดยละเอียด ทั้งพระวินยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ถ้าธรรมไม่ใช่เรื่องที่ละเอียดลึกซึ้ง พระผู้มีพระภาคคงไม่ต้องทรงแสดงสภาพลักษณะของปรมัตถธรรมที่มีจริงไว้อย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อเตือนให้ระลึกได้ ให้รู้ว่าเข้าใจผิด หรือเข้าใจถูก รู้ผิดหรือรู้ถูก พ้นผิดหรือพ้นถูก นี่คือประโยชน์ที่ได้รับจากพระธรรมวินัย

ถ. เท่าที่ฟังท่านอาจารย์บรรยายมา และเท่าที่ผมเข้าใจ พอสรุปได้ว่า การเจริญวิปัสสนาหรือการเจริญสติปัฏฐานนี้ ไม่จำกัดกาล ไม่จำกัดสถานที่ ไม่จำกัดอารมณ์ และไม่มีการบังคับใด ๆ ซึ่งผมคิดว่าถูกต้อง เพราะอย่างการเจริญมรณานุสติ ก็ดี พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า การเจริญนี้ต้องเจริญทุกลมหายใจเข้าออก ขณะกำลังอยู่ที่นี้ เราก็มีลมหายใจ ถ้าไม่ได้เจริญสติ ก็หลงลืมสติไป แต่ถ้าเจริญ ก็เป็นการเจริญ ไม่ใช่ว่าจะเจริญสติ และจะต้องไปหายใจในที่ใดที่หนึ่งซึ่งไม่ใช่สถานที่ที่กำลังหายใจอยู่เดี๋ยวนี้

แต่มีผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานท่านหนึ่ง ท่านถามอาจารย์ท่านที่สอบอารมณ์ว่า การเจริญสติปัฏฐานนี้จะเจริญที่บ้านได้ไหม อาจารย์ท่านนั้นก็ตอบว่า ได้ แต่ว่าอย่าเจริญให้มากนัก ผมไม่ทราบว่าที่ท่านตอบอย่างนั้นหมายความว่าอะไร

ส. ไม่มีข้อความในพระไตรปิฎกที่กล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานในชีวิตประจำวันนั้นอย่าเจริญให้มากนัก พระผู้มีพระภาคไม่ทรงส่งเสริมให้บุคคลใดหลงลืมสติ เพราะเหตุว่าปัจจัยที่จะให้หลงลืมสตินั้นมีมากอยู่แล้ว ผู้ที่ไม่หลงลืมสติ คือ พระอรหันต์ นอกจากพระอรหันต์แล้ว บุคคลที่เหลือยังเป็นผู้ที่หลงลืมสติตามลำดับขั้น

พระอนาคามีบุคคลหลงลืมสติน้อยกว่าพระสกทาคามีบุคคล พระสกทาคามีบุคคลก็หลงลืมสติน้อยกว่าพระโสดาบันบุคคล พระโสดาบันบุคคลก็หลงลืมสติน้อย

กว่าปุณณ และปุณณที่เจริญสติบ่อย ๆ เอง ๆ ก็หลงลืมสติน้อยกว่าปุณณผู้ไม่เจริญสติ

สติเป็นคุณธรรม เป็นโสภณธรรม มีอุปการคุณมาก ที่จะให้เจริญน้อย ๆ หรืออย่าเจริญให้มากนัก ไม่ใช่คำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้ที่กล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันก็เจริญได้หรอก แต่ว่าอย่าเจริญมากนัก ก็ไม่ทราบจะทำไฉน

การเจริญสติปัฏฐานเป็นคุณหรือเป็นโทษ เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ ถ้าเป็นคุณเป็นประโยชน์ ทำไฉนไม่ให้เจริญเอง ๆ บ่อย ๆ ยิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งดี เพราะว่าสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์นั้นจะไม่ให้โทษเลย แต่ถ้ากล่าวว่าการเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันนั้นเจริญได้ แต่ว่าอย่าเจริญให้มากนัก เพราะอะไร ทำไฉนไม่ให้เจริญให้มาก มีโทษอะไรถ้าจะเจริญสติปัฏฐานให้มาก เพราะฉะนั้น ไม่มีเหตุผล และไม่ตรงกับพระธรรมวินัย

ในพระธรรมวินัยส่งเสริมให้เจริญสติปัฏฐานเอง ๆ บ่อย ๆ ไม่ใช่กันไม่ให้เจริญสติปัฏฐาน ธรรมนี้สอดคล้องในเหตุผลทุกประการ แต่ถ้าสิ่งใดที่ไม่เป็นเหตุไม่เป็นผล ไม่ใช่ธรรมวินัย ไม่เคยปรากฏว่า ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานแล้วจะเกิดโทษเกิดภัยขึ้น ในทางตรงกันข้าม การเจริญสติปัฏฐานทำให้ปัญญาชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

ท่านที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน บางวันสติไม่เกิดเลย เป็นไปได้ไหมอย่างนี้ เพราะเหตุว่าไม่มีตัวตนที่ไปบังคับให้สติเกิด ซึ่งผู้ที่เจริญสติเองทราบความต่างกันของขณะที่หลงลืมสติกับขณะที่มีสติ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติรู้ความเป็นอนัตตาของสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามบ้าง รูปบ้าง ทีละเล็กทีละน้อย เป็นเรื่องที่จะต้องสะสม เพื่อที่ในวันหนึ่งเวลาที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามของรูป ปัญญาที่ชัดในลักษณะที่เป็นนาม ในลักษณะที่เป็นรูป และปัญญาที่ชัดในนามในรูปที่ชัดในนามในรูปตามปกติ เหมือนตอนที่เริ่มเจริญสติ คือ ตอนที่เริ่มเจริญสติ ระลึกได้ทางตาในขณะที่เห็น ทางหูในขณะที่ได้ยิน ทาง

จมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามปกติอย่างไร สติก็เกิดบ่อยขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะรู้ชัดในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ของการเจริญสติปัฏฐานที่อบรมให้มีบ่อย ๆ เนือง ๆ นั้น เพื่อให้ปัญญารู้ชัด ไม่ใช่เพื่อไปบังคับให้ติดต่อกัน ถ้าท่านสอบถามผลของการปฏิบัติในพระไตรปิฎกจะพบว่า พระสาวกแต่ละท่าน ก่อนการรู้แจ้งอริยสัจธรรมท่านก็มีชีวิตของท่านตามปกติธรรมดา แต่ละท่านได้สะสมเหตุปัจจัยมาอย่างไร ท่านก็มีชีวิตอย่างนั้น แต่เวลาที่ได้ฟังธรรมก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ต่างกันใหม่กับการที่ท่านเริ่มสะสมอบรมการเจริญสติปัฏฐานในอดีตชาติตั้งแต่ครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ในอดีตกาล และช่วงเวลาก่อนที่ท่านจะพบพระผู้มีพระภาค ก่อนที่จะได้ฟังธรรม ท่านมีชีวิตเป็นปกติธรรมดาทุกอย่าง ไม่เคยได้ฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ก่อนการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาค แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ทรงแสดงธรรม บุคคลที่ฟังก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมเมื่อได้ฟังธรรมนั้น

เพราะฉะนั้น ทุกท่านก็เจริญเหตุ คือ เจริญสติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ไม่ให้คลาดเคลื่อนไปทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่ให้รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งกิจของพุทธบริษัทที่ได้ฟังธรรม คือ สติระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปตามปกติที่เกิดขึ้นแล้วปรากฏตามความเป็นจริง จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์ของญาณแต่ละขั้น

ท่านจะเจริญสติปัฏฐานอย่างนี้ใหม่ หรือว่าจะไปบังคับไม่ให้หลงลืมสติติดต่อกัน นั้นเป็นลักษณะของตัวตน เพราะว่าสติเป็นอนัตตาไม่สามารถที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ให้เกิดสืบต่อกันชั่วโมกหนึ่ง ๒ ชั่วโมก ตอนเช้า ตอนค่ำ ได้ตามความปรารถนา ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น ปัญญาก็ไม่รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ. ที่อาจารย์บรรยายมานี้ ตรงตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ และเป็นพุทธประสงค์ด้วยที่จะให้พุทธบริษัททั้งหลายเจริญสติอย่างที่ท่านอาจารย์บรรยาย มิใช่ให้ไปจำกัดอย่างนั้น อย่างนี้ หรือว่าเลือกเอาอย่างนั้น อย่างนี้ มีอีกเรื่อง

หนึ่ง ได้ฟังจากทางวิทยุที่ท่านสอบถามกัน ท่านผู้สอบถามบอกว่า ขณะที่นั่ง กำหนดรูปนั่ง เกิดเมื่อย เกิดปวดขึ้นมา จะให้กำหนดที่เวทนาหรืออย่างไร ท่านผู้ตอบก็ตอบว่า ไม่ต้องกำหนดที่เวทนา ให้กำหนดที่รูปนั่งนั้น ก็ท่านเองบอกว่า ให้รู้ปัจจุบันอารมณ์ แต่เวทนาเกิดขึ้นกลับบอกว่า เวทนานี้ไม่ต้องกำหนดหรอก ให้กำหนดที่รูปนั่ง ผมก็ไม่เข้าใจอีกเหมือนกันว่า ไฉนจึงเป็นเช่นนั้น

ส. เรื่องที่ไม่เข้าใจคงจะมีมาก เพราะว่าขาดเหตุผลที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นธรรมจะต้องตรวจสอบ และถ้าท่านตรวจสอบกับสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ท่านจะไม่เข้าใจสภาพธรรมคลาดเคลื่อนเลย และที่กล่าวว่า เวลาที่เกิดทุกข์เวทนา เมื่อยเกิดขึ้น จะไม่พิจารณาเวทนา แต่ให้ไปดูที่รูปนั่ง อย่างนั้นจะทำให้ท่านรู้อะไร เพราะเหตุว่าการที่จะรู้สภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริงจนละคลายการยึดถือสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้ จะต้องมียุทธลักษณะของนามธรรมปรากฏ มีลักษณะที่เป็นรูปธรรมปรากฏว่า ลักษณะที่เป็นนามธรรมนั้น ลักษณะที่เป็นรูปธรรมนั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิด แต่ละลักษณะ เป็นแต่เพียงลักษณะของรูปธรรมแต่ละชนิด แต่ละลักษณะเท่านั้นเอง การเจริญปัญญาต้องสมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุผลทุกประการ

บางท่านอาจจะพิจารณาก่อนที่จะเปลี่ยนอิริยาบถว่า ที่ต้องเปลี่ยนอิริยาบถ เพราะว่าที่นั่งนี้เป็นทุกข์มากเหลือเกิน กำลังปวด กำลังเมื่อย เพราะฉะนั้น ที่จะเปลี่ยนไปนี้เพื่อแก้ทุกข์ ท่านคิดว่า เป็นปัญญาถ้าพิจารณาอย่างนั้น แต่ว่าการเจริญสติปัญญานั้นรู้อะไร รู้ลักษณะของนามธรรม รู้ลักษณะของรูปธรรม ไม่ใช่ให้คิดโดยความเป็นตัวตนว่า ที่กำลังเปลี่ยนนี้เพราะเหตุว่านั่งเป็นทุกข์ เมื่อยมาก จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนอิริยาบถ และการเปลี่ยนอิริยาบถนั้นเพื่อเป็นการแก้ทุกข์

นี่เป็นตัวตนที่กำลังคิด สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรม ของรูปธรรมชนิดใด ๆ ในขณะนั้น เพราะเหตุว่าถ้าเป็นสติที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว ก็จะต้องระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ถ้าเกิดระลึกที่นึกคิด สติก็

จะต้องระลึกว่า แม้ที่คิดอย่างนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง แต่ไม่ใช่มีกฎมีเกณฑ์ให้คิดอย่างนั้นทุก ๆ ครั้ง และก็เข้าใจว่า เป็นปัญญาที่จะกิเลส แต่ปัญญาที่จะกิเลสได้ ก็เพราะรู้ว่า ลักษณะที่ปรากฏทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทั้งหมดนั้นเป็นนามธรรมแต่ละชนิด เป็นรูปธรรมแต่ละชนิด จึงจะละการยึดถือนามและรูปว่าเป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้น ถ้าเกิดปวดเมื่อยขึ้นมา และไม่รู้ว่า สภาพนั้นเกิดขึ้นปรากฏเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่เหมือนกับนามธรรมชนิดอื่น ไม่เหมือนกับนามเห็น นามได้ยิน นามรู้กลิ่น นามรู้รส ลักษณะของความปวดความเมื่อยนั้นเป็นสภาพความรู้สึก เป็นนามธรรมที่รู้สึกชนิดหนึ่ง

เมื่อยเป็นรูป หรือเป็นนาม เป็นนาม เป็นความรู้สึก รูปเมื่อยได้ไหม

ถ. อาจารย์ท่านนั้นตอบว่า ความเมื่อย ความปวดนั้น ต้องอาศัยรูป ถ้าไม่มีรูป ความปวดก็มีไม่ได้ เพราะฉะนั้น ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปกำหนดที่เวทนา ให้กำหนดที่รูปนั่นเอง ท่านพูดถึงรูปนี้ รูปเย็น รูปนอน รูปเดิน

ส. เมื่อยปวดที่กาย เกิดขึ้นเพราะท่าทางหรือว่าเพราะรูป รูปกำลังประชุมทรงอยู่ ตั้งอยู่ มีความทรงจำรู้ว่า ทรงอยู่ ตั้งอยู่ในท่าอย่างไร ความปวดความเมื่อยที่เกิดขึ้นนั้นมีท่าทางเป็นเหตุเป็นปัจจัย หรือว่ามีรูปดิน น้ำ ไฟ ลมเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกปวด ความรู้สึกเมื่อยเกิดขึ้น ตรวจสอบได้กับพระอภิธรรมปิฎก กายปสาทเป็นรูปที่สามารถรับกระทบสิ่งที่เย็น ที่อ่อน ที่ร้อน ที่แข็ง ที่ตึง ที่ไหว เป็นปัจจัยให้เกิดสุขเวทนา หรือทุกข์เวทนา

เวทนาเกิดขึ้นได้เพราะผัสสะ มีการกระทบ จึงเป็นปัจจัยให้รู้สึกในสิ่งที่กำลังกระทบนั้น เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ถ้าขณะใดไม่ได้สัมผัสอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว ทุกขเวทนาหรือสุขเวทนาทางกายก็เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้น สุขเวทนาหรือทุกข์เวทนานั้น เกิดเพราะกายปสาทกระทบเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ไม่ใช่ท่าทาง

ถ. อาจารย์กล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานนี้ ให้สติตามรู้ไปเรื่อยว่า อะไรจะเกิดขึ้นก็ให้กำหนดรู้ไปเรื่อย ๆ แต่ผมเห็นว่า สติไปกำหนดอย่างนั้น คิดไปแล้วรู้สึกว่ามีวุ่นไปหมด

ส. มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน และคงจะเป็นผู้ที่สนใจในการเจริญวิปัสสนา ท่านก็รับฟังทุก ๆ โอกาสที่จะได้รับฟัง เพื่อจะได้รับฟังเหตุผลข้อปฏิบัติให้ถูกต้อง ท่านผู้ฟังท่านนั้นได้เล่าให้ฟังว่า ในตอนแรกตอนที่กำลังจะทำวิปัสสนา จะทำอย่างนี้ จะทำอย่างนั้น วุ่นวายเหลือเกิน อย่างไร ๆ ก็รู้สึกว่ายุง ทำไม่ถูก ทำไม่ได้ แต่พอไม่ทำ ฟัง และทราบลักษณะของสติ ขณะใดมีสติก็รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ลักษณะหนึ่ง ลักษณะใด เลือกไม่ได้ แล้วแต่สติซึ่งเป็นอนัตตา เมื่อทราบว่า จะต้องระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั่วทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ต้องเจริญสติ เจริญปัญญา มีความรู้ที่จะละคลายความไม่รู้การที่เคยยึดถือนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏทั้งปวง สติจะเกิดระลึกทางตา ใครบังคับบัญชาว่าไม่ให้ระลึกได้ กำลังได้ยินเมื่อสักครู่นี้ สติอาจจะไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของเสียง ไม่ระลึกถึงลักษณะของไฉยนี้ แต่ว่าขณะนี้ เต็มนี้ สติระลึกถึงลักษณะของเสียง ใครห้ามได้ว่า อย่าระลึก อย่ารู้ อย่าเกิด บังคับได้ไหม ไม่ได้ เป็นเรื่องของอนัตตาทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่มีสติก็ระลึกได้ รู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ พิจารณา สำเนียง จนกระทั่งปัญญาารู้ชัดว่า เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน หรือว่า เป็นสิ่งที่ปรากฏ เป็นรูปธรรม ที่ละเอียดที่ละน้อยเป็นปกติ วันไหนสติเกิดก็เกิด บางวันสติไม่เกิดเลย ก็เป็นเรื่องของเหตุปัจจัยที่จะหลงลืมสติไปในวันนั้น บางวันสติก็เกิดมาก บางวันสติก็เกิดน้อย ไม่ต้องไปทำให้วุ่นวาย ไม่ใช่เป็นเรื่องเอาสติไปจองที่นี้ ไปดูที่นั่น ใครเอาสติไปได้

สติเป็นสภาพที่ระลึกตรงลักษณะหนึ่งลักษณะใดที่ปรากฏ เกิดแล้วปรากฏ ตามปกติที่ละเอียดที่ละน้อย จะระลึกถึงลักษณะของนามอะไรบอຍ รูปอะไรบอຍ ก็ไม่ใช่เป็นตัวตนที่จะไปเจาะจง บังคับว่า อย่าไปรู้นามอื่นรูปอื่น แต่เป็นเรื่องของสติเองที่

เมื่อเกิดขึ้น จะระลึกถึงลักษณะของนามหรือรูปทางหนึ่งหรือทางใด ก่อนหรือหลัง มากหรือน้อย เป็นเรื่องของสติ ไม่ใช่เป็นตัวตนที่จำองไว้ก่อนว่า ไม่ให้รู้โน้น ไม่ให้รู้นี้

สำหรับการที่กามคุณ ๕ เป็นโลกในวินัยของพระอริยเจ้า ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายจะต้องรู้ชัดตามความเป็นจริงจึงจะละได้ ก็เพราะเหตุว่าความยินดี ความพอใจ ที่ทุกคนมีมากมายเหลือเกิน ทุกภพ ทุกชาติ ก็มีความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฐัพพะ ไม่ว่าจะเป็นไปเกิดเป็นพรหมบุคคล ในภพนั้น ชาตินั้นมีจักขุปสาท มีจักขุวิญญาณ มีรูปปรากฏให้รู้ทางตา มีโสตปสาท มีเสียงที่ปรากฏให้รู้ มีสภาพที่ได้ยิน ที่รู้เสียงนั้น แต่ไม่มีกลิ่น ไม่มีรส ไม่มีโณฐัพพะปรากฏในพรหมโลก เพราะเหตุว่าท่านเพียรที่จะระงับไว้ด้วยฌานก่อนที่จะปฏิสนธิเป็นพรหมบุคคล แต่ก็ยังไม่หมดเชื้อของความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณฐัพพะ ตราบใดที่ยังไม่รู้ชัดสภาพของโลกในวินัยของพระอริยเจ้าตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้จึงทรงแสดงไว้ว่า กามคุณ ๕ นี้แหละ คือ โลกในพระวินัยของพระอริยเจ้า

